

NOVUM

In gesprek met: Jan Crijns

De Praktijk:

Sabine Kerkhof: “Ik had een enorme aanvaring met prof. Zwolve”

De Stelling:

“Het is goed dat de langstudeerboete vervangen wordt door het sociaal leenstelsel”

Kafkaësk recht:

Meer dan ‘van het kastje naar de muur’

Beledigen van leidinggevende:

Is “fucking hoer” een reden voor ontslag op staande voet?

Masterchef!

Het recept van de Hoge Raad voor artikel 3:40 lid 1 BW

Juridisch Facultair Maandblad

NOVUM

ZOEKT

NIEUWE REDACTIELEDEN

Het facultair maandblad NOVUM is bezig met een uitbreiding van haar redactie. Wij zijn op zoek naar redactieleden met een brede interesse, een vlotte pen en inspiratie.

Ervaring is geen vereiste. Enthousiasme en inzet wel, evenals het zijn van tweedejaarsstudent op deze faculteit. Nieuwe ideeën aangaande de NOVUM zijn bij ons van harte welkom. Daarnaast zien wij als redactie het belang in van een ontspannen sfeer om de creatieve geest te inspireren, wat inhoudt dat we graag vergaderen onder het genot van een drankje, en een etentje samen nooit een straf vinden.

Vragen of direct solliciteren?

**Mail dan naar novum@law.leidenuniv.nl,
onder vermelding van sollicitatie redactielid.**

Waarde lezer,

Het was weer een bewogen maand. De studenten hebben hun eerste tentamens erop zitten en de eerstejaars hebben de verplichte taaltoets achter de rug. Naast de drukte op onze faculteit is er het nodige gebeurd op het juridische vlak. Demissionair staatssecretaris Teeven vond het bijvoorbeeld prima dat wij inbrekers de dood in jagen omdat dat bij het ‘inbrekersrisico’ hoorde. Wij vroegen onze nieuwe hoogleraar Straf- en strafprocesrecht Jan Crijns hoe hij hierover dacht. Maar dat was niet het enige wat wij hem vroegen: kunnen afspraken die het OM maakt, zoals de transactie, het voorwaardelijk sepot en het instrument van toezeggingen aan verdachten in ruil voor een getuigenverklaring, beschouwd worden als een overeenkomst? Zo ja? Welk recht is dan van toepassing? Verder spraken we de heer Crijns over zijn bezwaren tegen kabinet Rutte I, tolerantie en de toekomst van het strafrecht.

We spraken ook met mevrouw Sabine Kerkhof, advocate bij Loyens & Loeff en, veel belangrijker, alumnus van onze faculteit. Voor de nieuwe rubriek ‘De Praktijk’ spraken we haar onder andere over haar tijd als student, de overgang naar het werkende leven, en haar tijd als advocate in New York.

Verder leest u in deze NOVUM een uitleg over het Kafkaësk recht, vernoemd naar de bekende Duits-Tsjechische schrijver en jurist Franz Kafka. U kent hem waarschijnlijk van zijn bekendste werk *Het Proces*, maar in dit artikel leest u over drie korte verhalen: *In de Strafkolonie*, *Voor de Wet* en *Over de Kwestie van de Wetten*.

Deze NOVUM verwelkomen we tevens twee nieuwe redacteuren: Maurice Jeurissen en Petra Chao. Maurice is tweedejaars student rechtsgeleerdheid en schreef vorig jaar het beste Juridisch Betoog. Leest u zijn ‘Zaak van de Maand’, die deze maand gaat over vraag of het beledigen van je leidinggevende voldoende is voor ontslag op staande voet, en laat u overtuigen van zijn kwaliteiten.

Petra Chao is bachelorstudente en heeft de nodige schrijvervaring opgedaan als auteur van de welbekende JoHo-verslagen en heeft uitstekende tentamentrainingen verzorgd. Leest u haar artikel over het onderzoek van de Nederlandse Mededingingsautoriteiten naar de mogelijke fusie van snackgiganten Mora en Van Dobben.

Deze maand heeft de NOVUM een ingezonden stuk over het onderzoeksrecht van de Eerste Kamer die met het instellen van de onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten een unieke stap in haar geschiedenis heeft gemaakt. Mocht u als student een interessant stuk hebben, stuur het ons op. Of wilt u als docent uw studenten motiveren om een goede paper te schrijven, neem dan even contact met mij op om ze te belonen met een publicatie in de NOVUM.

Rest mij u veel leesplezier toe te wensen, en vergeet ons niet te volgen via Twitter en Facebook!

Avinash Bhikie
Hoofdredacteur NOVUM

novum@law.leidenuniv.nl

Volg ons op

NOVUM

@NOVUM_Law

Rechtenstudent,
klaar voor de start...
www.youngtalentgroup.nl

youngtalentgroup

Zit jij
als rechtenstudent
in de eindfase van je studie
of ben je je aan het oriënteren op de
arbeidsmarkt? De Young Talent Group
is de eerste stap naar jouw carrière!

Bij de Young Talent Group zijn meer dan 40 bedrijven en
advocatenkantoren aangesloten. Op onze website vind je per bedrijf een
bedrijfsprofiel, vrije stageplekken, vacatures en informatie over masterclasses
en bedrijvendagen. Ook vind je hier tips voor het vormgeven van je cv, motivatiebrief en
het voorbereiden van je sollicitatie. Bovendien wordt je per e-mail op de hoogte gehouden van
mogelijkheden om jouw cv uit te breiden, en jezelf te oriënteren op de arbeidsmarkt.* Kortom, alles om
jou voor te bereiden op de toekomst!

Kijk voor meer informatie op www.youngtalentgroup.nl en schrijf je gratis in om op jouw profiel
toegesneden mailings te ontvangen. Zo ontvang je in één keer alle informatie die nodig
is voor een succesvolle start van je carrière.

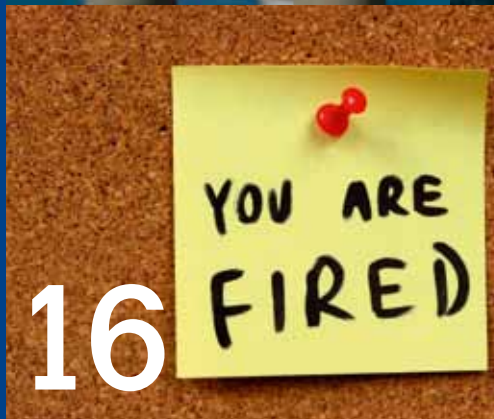
*Jouw persoonlijke gegevens worden vertrouwelijk behandeld
en blijven te allen tijde in bezit van Stichting Young
Talent Group. Derden krijgen geen inzage in
deze gegevens. Alle mailings worden onder
beheer van de Young Talent Group
uitgevoerd.

jfv **GROTIUS**

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	3
Verdieping	4
De praktijk	8
Filosofie	12
Column	15
Zaak van de maand	16
Faculteitsagenda november 2012	19
Opinie	20
Faculteitsnieuws	23
De Stelling	24
Verdieping	26
In gesprek met	30
Filmrecensie	34
Zaak van de maand	36
News	39
Verenigingen	40
Faculteitszaken	44

NOVUM is het maandblad van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 1.750
Druk en ontwerp: JP Offset
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, het juridisch café, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie

Hoofdredacteur
Avinash Bhikhi (06 18 32 95 56)
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Tjalling Reijnders (06 15 69 40 53)
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
- Raphael Donkersloot
raphaeldonkersloot@hotmail.com

- Maarten von Balluseck
maartenvonb@hotmail.com

- Maurits Helmich
M.m.helmich@gmail.com

- Michelle Maaijen
michellemaayen@hotmail.com

- Thomas Weber
Thomas_91_91@hotmail.com

- Mireille Bosman
mireillebosman@hotmail.com

- Anna Tsheichvili
anna_tsheichvili@hotmail.com

- Petra Chao
petrachao@hotmail.com

- Maurice Jeurissen
maurice1993@live.nl

Adviesraad

- Prof. Dr. A.O. Lubbers
- Mw. Drs. A.F.M. van der Helm

- Mw. Mr. C. de Kruijf

- Mr. G.K. Schoep

- Emma Merckx, Assessor Fdr

- Anna Tsheichvili, praeses JFV Grotius

Contact

novum@law.leidenuniv.nl

VERDIEPING

De aanpak van misleidende reclame over 'groene' producten

Wie een vlugge blik werpt op de MRC komt al spoedig tot de conclusie dat de regels omtrent reclame over milieubewuste producten erg streng zijn.

In een tijd waarin het gebruik van milieubewuste producten steeds populairder wordt, lijkt de vraag naar regelgeving in het kader van het tegengaan van milieuvervuiling steeds meer toe te nemen. Niet alleen het maken van 'groene' producten kent zo zijn regels – denk bijvoorbeeld alleen al aan de criteria die gelden voor een EKO-keurmerk – maar ook het reclame maken voor dit soort producten is onderhevig aan strenge regelgeving.¹ Kan een autofabrikant bijvoorbeeld in een televisiereclame zomaar zijn auto's als 'schoon' of 'groen' bestempelen? In hoeverre mag een producent van kernenergie zijn product aanprijzen? De Reclame Code Commissie (hierna: 'de Commissie') is het bevoegde orgaan in Nederland dat zich buigt over dit soort zaken. De Commissie doet dit aan de hand van de Milieu Reclame Code (hierna: de 'MRC'). In deze bijdrage wordt er in hoofdlijnen geschetst wat deze Commissie precies is, hoe zij te werk gaat, en wat haar civielrechtelijke betekenis kan zijn voor ondernemingen in de praktijk.

Europees recht

Reclame voor een product kan al spoedig grensoverschrijdend zijn en kan daardoor de mededinging op de interne markt van de Europese Unie ernstig verstoren, wanneer deze reclame misleidend is.² Het zal dan ook niet verbazingwekkend zijn dat de regels omtrent het maken van misleidende reclame afkomstig zijn uit Brussel. Afdeling 6.4.2 van het Burgerlijk Wetboek, waarin onder meer het maken van ongeoorloofde reclame als onrechtmatig is gekwalificeerd, is dan ook een implementatie van Richtlijn 1984/450/EEG.

In de gecodificeerde versie van de zojuist genoemde richtlijn is in artikel 5 lid 2 van Richtlijn 2006/114/EG bepaald dat iedere lidstaat er zorg voor moet dragen dat er een gerechtelijke of administratieve instantie komt die de regels over misleidende reclame handhaaft. In Nederland is dit dus de Reclame Code Commissie. Zij houdt toezicht door middel van een algemene code en meerdere bijzondere codes. Zo zijn er aparte codes voor alcoholhoudende dranken, tabaksproducten en zoetwaren. In deze bijdrage staat alleen bijzondere code voor milieuproducten centraal: de MRC.³

Regels conform de MRC

Wie een vlugge blik werpt op de MRC komt al spoedig tot de conclusie dat de regels omtrent reclame over milieubewuste producten erg streng zijn. Zo blijkt uit de belangrijkste hoofdregel van de MRC, die voortvloeit uit artikel 1 en 2 MRC, dat iedere misleidende milieucclaim verboden is. De strengheid van deze regel uit zich zowel formeel als materieel.

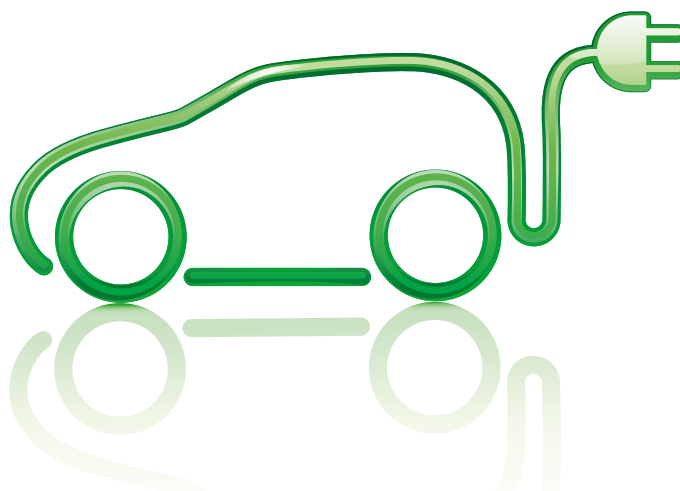
Voor wat betreft het formele aspect doel ik op de ruime reikwijdte

van deze hoofdregel. Zo blijkt uit de toelichting van de MRC dat de begrippen 'milieucclaim' en 'misleiding' erg brede begrippen zijn. Volgens de Commissie valt iedere reclame-uiting waaraan impliciet of expliciet gerefereerd wordt aan milieuaspecten verbonden aan de productie, distributie, consumptie of afvalverwerking van goederen of diensten aan te merken als een 'milieucclaim'. Met name door het expliciete karakter van de milieucclaim wordt het begrip 'milieucclaim' enorm uitgebreid in de praktijk. Een televisiereclame waarin een vaatwasser van Miele wordt aangeprijsd, kan dit illustreren. In het spotje is een vrouw te zien die haar verfwastan, een palet en een potje met verfresten in de vaatwasser doet. De kijker ziet vervolgens dat deze verfresten na een wasbeurt er keurig zijn uitgewassen. De kwaliteit van de vaatwasser lijkt met deze reclamespot te zijn aangetoond. Vanwege deze reclame is er echter naar de Commissie gestapt, waarbij geklaagd is dat de reclame in strijd is met de algemene Nederlandse Reclame Code (NRC) en de MRC. De Commissie heeft overwogen dat de reclame in strijd is met de MRC en de algemene NRC, nu uit de reclame expliciet blijkt dat het wassen van kwasten een normale zaak is, en derhalve niet milieubelastend is. Dit is uiteraard wel het geval nu de verfresten door een wasbeurt terecht komen in het riool, hetgeen evident nadelige gevolgen heeft voor het milieu.⁴ Ogenschiedlijk lijkt het dus geen milieucclaim, maar naar het oordeel van de Commissie is het dat zeker wel.

Ook het begrip 'misleiding' moet volgens de Commissie ruim worden uitgelegd. Misleiding kan niet alleen ontstaan door een foutieve mededeling te doen, maar kan ook blijken uit afbeeldingen of suggesties. Tevens het ontbreken van relevante informatie kan leiden tot misleiding, zo volgt uit artikel 2 MRC.

Omkering van de bewijslast

Wanneer de MRC eenmaal van toepassing is, is ook de inhoudelijke toets van de MRC streng. Ingevolge artikel 3 MRC dient de commissie een omkering van de bewijslast ten nadele van de adverteerder toe te passen. Wanneer eenmaal een klacht is ingediend waarin wordt gesteld dat de milieucclaim misleidend is, neemt de Commissie deze onjuistheid als uitgangspunt en is het aan de adverteerder om te stellen en te bewijzen dat de door hem gebruikte milieucclaim juist is. Daarnaast geldt: hoe stelliger de claim is gedaan, hoe groter de bewijslast wordt voor de adverteerder ten aanzien van de juistheid van die claim.

Het opvallend dat de Commissie bij een inhoudelijke toetst geneigd is om zich vast te klampen aan de visie van de gemiddelde consument.

Opinie gemiddelde consument als maatstaf

Ten slotte is het opvallend dat de Commissie bij een inhoudelijke toetst geneigd is om zich vast te klampen aan de visie van de gemiddelde consument.⁵ Enkele voorbeelden:

In een advertentie wordt impliciet de milieuvriendelijkheid van een Toyota Hybris aanbevolen: “kiezen voor een zuinig en milieuvriendelijk alternatief.” Een klacht volgt, waarin wordt gesteld dat deze advertentie misleidend is: een auto is per definitie niet milieuvriendelijk, en derhalve is de reclame misleidend. De adverteerder verweert met de stelling dat de woorden “kiezen” en “alternatief” impliceren dat auto’s inderdaad per definitie niet goed zijn voor het milieu, maar dat de auto van de advertentie relatief minder slecht is voor het milieu dan ‘normale’ auto’s. Hierdoor zou de reclame niet misleiden zijn. De Commissie verworpt dit verweer

en grijpt naar de opinie van de gemiddelde consument: de adverteerder heeft niet aangetoond dat de gemiddelde consument uit de advertentie zou afleiden dat auto niet absoluut, maar relatief goed is voor het milieu. De Commissie lijkt in deze zaak het denkniveau van de gemiddelde consument wel erg laag te achten. Het spreekt voor zich dat ieder redelijk denkend mens weet dat er tot op heden geen auto’s bestaan waarvan het milieu er niet op achteruit gaat wanneer die auto in beweging is. Uit de zaak valt moeilijk af te leiden waarom de Commissie het standpunt van de adverteerder afwijst, namelijk het redelijke standpunt dat de gemiddelde consument in de advertentie moet lezen dat het om een auto gaat die relatief minder vervuילend is dan een normale auto.

Dat een aansluiting bij de gemiddelde consument wel goed kan geschieden blijkt echter uit een zaak van 26 mei 2009, waarin

Wanneer eenmaal een klacht is ingediend waarin wordt gesteld dat de milieuclaim misleidend is, neemt de Commissie deze onjuistheid als uitgangspunt en is het aan de adverteerder om te stellen en te bewijzen dat de door hem gebruikte milieuclaim juist is.

Eigenlijk komt het gemiddelde ‘vonnis’ van de Commissie op de volgende eenvoudige aanmaning neer: “Beste adverteerder, niet meer doen hè!”

de Commissie – voor zover hier van belang – de vraag moet beantwoorden of kernenergie als schoon is aan te merken. Het gaat hier om een advertentie waarin de adverteerder zijn product kernenergie aanprijst en daarbij beweert dat “kernenergie schoon is.” Een klacht volgt waarin wordt gesteld dat kernenergie niet schoon is, omdat met name de kernafval waarmee de productie gepaard gaat tot 240 000 jaar schadelijk (namelijk radioactief) kan blijven en dat voor dit afval tot zover nog nooit een goede oplossing is gevonden. De klacht treft doel. De Commissie oordeelt: “Naar het oordeel van de Commissie zal de gemiddelde consument bij confrontatie met de woorden schone energie denken aan energie die is geproduceerd door gebruik van de kracht van zon, wind, water, golven/getijden en aardwarmte. Kenmerkend voor deze vormen van energieopwekking is dat de opwekking zelf geen enkele vorm van vervuiling veroorzaakt. Kernenergie voldoet niet aan deze definitie, aangezien bij deze vorm van energieopwekking een zeer vervuilend en gevaarlijk restproduct (radioactief afval) ontstaat.”⁶

Waarde oordeel Commissie

Uit het bovenstaande is gebleken dat de Commissie op grond van de MRC al snel tot de conclusie komt dat er sprake is met strijdigheid met de MRC en dat klachten dus relatief snel worden toegewezen. De snelle toewijzing kent misschien wel een keerzijde: heeft de Commissie op grond van de MRC eenmaal een klacht toegewezen, dan doet zij louter een aanbeveling. In het leeuwendeel van de zaken over een MRC-kwestie beveelt ze de adverteerder aan “om niet meer dergelijke reclame te maken.”⁷ Eigenlijk komt het gemiddelde ‘vonnis’ van de Commissie op de volgende eenvoudige aanmaning neer: “Beste adverteerder, niet meer doen hè!” De uitspraken van de Commissie lijken daardoor niet schokkend te zijn, waardoor het vaker voorkomt dat na de indiening van een klacht de adverteerder niet eens de moeite neemt om een verweer in te dienen, en de klacht onmiddellijk erkent. Dit staat de toewijzing van de klacht echter niet in de weg.⁸

Deur geopend naar een onrechtmatige daad?

Desalniettemin moet de waarde van de MRC en de uitspraken van de Commissie hierover niet onderschat worden. Wanneer een klacht is toegewezen, en dus vaststaat dat de een adverteerder in strijd heeft gehandeld met de MRC, heeft de indiener van de klacht als machtig wapen dat hij de toewijzing van de klacht door middel van de media aan een groot publiek bekend kan maken. Reputatieschade kan dan het gevolg zijn, hetgeen tot aanzienlijke omzetverminderingen kan leiden. De indieners van klachten kunnen concurrerende ondernemingen zijn en dan belang hebben bij een toewijzing van een klacht die zich richt tot een concurrent. Het civielrechtelijke belang van de MRC dient dus niet terzijde te worden geschoven.

Het is ten slotte van belang dat de MRC afkomstig is van een dwingende Europese Richtlijn. Daarmee kan betoogd worden dat de MRC een ‘wet’ is in de zin van artikel 6:162 lid 2 BW. Wanneer eenmaal een klacht krachtens het MRC is toegewezen, is de deur dus opengezet naar een vordering tot onrechtmatige daad, namelijk op grond van strijd met een wettelijke bepaling. Gezien er een dergelijk vordering nog niet eerder op grond van de MRC is toe-

gevozen, en gezien de criteria schade en relativiteit hier moeilijk zijn aan te tonen, lijkt de deur slechts op een kier te zijn gezet.

Gezien een klacht echter al snel is toegewezen, blijft het gevaar op reputatieschade groot. Reclamemakers zijn er dus bij gebaat om de MRC serieus te blijven nemen.

- 1 Zie voor een opsomming van criteria voor een EKO-keurmerk: www.eko-keurmerk.nl.
- 2 Ingevolge artikel 2 van Richtlijn 84/450/EEG is misleidende reclame: “iedere mededeling bij de uitoefening van een commerciële, industriële of ambachtelijke activiteit of van een vrij beroep ter bevordering van de afzet van goederen of diensten, met inbegrip van onroerende goederen, rechten en verplichtingen.”
- 3 Alle codes van de Commissie, die artikelsgewijs door de Commissie nader zijn toegelicht, zijn te vinden op www.reclamecode.nl.
- 4 RCC dossier 2012/000330.
- 5 Zie bijvoorbeeld RCC dossier 2012/00124; RCC dossier 2009/00088-I en RCC dossier 2012/00150.
- 6 RCC dossier 2009/00088-I.
- 7 Zie bijvoorbeeld: RCC dossier 2011/007373B en RCC dossier 2009/00041. Ook bij alle zaken die in deze bijdrage zijn behandeld volgde eenzelfde soort aanbeveling.
- 8 Zie bijvoorbeeld: RCC dossier 2012/00146 en RCC dossier 2011/00777.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

DE PRAKTIJK

Sabine Kerkhof

“Je onderscheidt je als advocaat jij die onderste steen boven krijgt”

“Ik vond het heel normaal dat je tot twee uur ’s nachts ging doorwerken.”

In de rubriek ‘De Praktijk’ interviewt de NOVUM elke maand een alumnus van onze faculteit. Deze maand Sabine Kerkhof: zij is op dit moment advocate en hoofd van de afdeling Arbeidsrecht bij Loyens en Loeff. NOVUM sprak onder andere met haar over de weg die zij bewandeld heeft om te komen waar zij nu is, haar aanvaring met professor Zwolve en de overgang van het studentenleven naar het werkende leven. Maar ook over haar ervaringen als expat in New York, of het beeld van de hardwerkende Amerikaanse advocaat klopt en hoe een gemiddelde werkweek er voor haar uitziet.

Wie was uw favoriete docent?

“Ik was geen fervent bezoeker van het colleges, we hadden toen namelijk nog geen aanwezigheidsplicht. Maar ik kan me nog herinneren dat ik professor Zwolve heel intimiderend vond praten altijd. Ik had ook een enorme aanvaring met hem gehad over waarom hij bepaalde onderwijszaken, zoals tentamencijfers, niet op het internet kon zetten. Maar hij vond dat hij gewoon een briefje op het KOG kon ophangen. Ik weet nog dat ik daar enigszins verbolgen over was. Ook was er die keer dat een tentamen zo slecht was gemaakt dat nog geen 15% het tentamen gehaald had. De regel was dat tenminste 30% het tentamen moest halen, maar professor Zwolve weigerde de normering aan te passen. Ik had daar ook nog een enorme aanvaring over gehad, totdat bleek dat ik bij die 15% hoorde. Maar het is een hele bijzondere man. Hij behoort tot de oudere garde die persoonlijkheid heeft en is een professor die een goed verhaal kan vertellen.

Mijn favoriete docent was meneer Lindenbergh. Ik volgde bij hem practicum en het leuke bij hem was dat hij zijn klas mee naar buiten nam. Hij had overal vriendjes dus we gingen vaak op kantoorbezoek of naar de rechtbank en het hof. Dan kregen we aansluitend een lunch met de rechter of een borrel met een partner. Hierdoor kreeg je als student echt een kijkje in de keuken en zag je hoe het er in de praktijk aan toeling. Dat is heel leerzaam geweest vooral voor diegenen die civiel recht studeerden want die liepen geen stage. Om te weten wat je dan later wilt doen met je rechtenstudie is het van belang om te weten wat je er allemaal mee kunt. Naar wat ik me kan herinneren was het groepje van Lindenbergh de enige die dit soort uitstapjes maakte.

Als je kijkt naar hoe het curriculum nu is opgebouwd, is er heel weinig ruimte voor dit soort uitstapjes. Als je bijvoorbeeld stage wilt lopen, dan moet je dat maar in je zomervakantie doen. Anders is er die ruimte gewoon niet. Het is niet zo dat je na een kantoorbezoekje gelijk weet wat de advocatuur nu inhoudt, maar het is wel leuk om dat een keer gezien te hebben. Je proeft ook hoe de werksfeer bij het OM is of bij een groot kantoor en dan kun je voor jezelf bepalen wat je leuker vindt.”

Meest en minst favoriete vak?

“Practicum vond ik echt het leukst, staats- en bestuursrecht het minst. Als je in je stageperiode zit, wissel je na een bepaalde periode van sectie en mij werd gevraagd of ik naar bestuursrecht wilde. Toen dacht ik wel even: ”Owjee, owjee...” , toen regelde ik snel dat ik ergens anders naar toe kon. Nee, ik had helemaal niets met de AWB en die termijnen, dan weer wel een uitzondering en dan weer niet. Nee, dat is niets voor mij.”

Hoe heeft u de overgang van het studentenleven naar het werkende leven ervaren?

“Ik ben eerst een half jaar gaan reizen. Dus zo heftig heb ik de overgang niet ervaren. Ik denk dat het heftiger is als je rechtstreeks uit de schoolbanken komt. Maar ik was er helemaal uit: ik ging niet meer iedere week een drankje doen, ik woonde ook niet meer in mijn studentenhuus dus ik vond het niet erg schokkend. Ik vond het wel doodvermoeiend om elke avond op kantoor te zitten. Ik kwam ook gelijk bij een sectie waar er heel hard werd gewerkt, maar dat werd dan dus je standaard. Ik was ook een van de eerste uit mijn omgeving die ging werken, dus ik vond het heel normaal dat je tot twee uur ’s nachts ging doorwerken. Ik wist niet beter. Totdat ik wisselde van sectie en toen zag dat iedereen om zes uur naar huis ging, zo kon het dus ook!”

Hoe bent u gekomen waar u nu bent?

“Ik heb eerst natuurlijk de rechtenstudie afgerond, heb meegedaan aan een uitwisselingsprogramma en daarbij een half jaar

“Ik vind het een afschuwelijk idee om maandagochtend te weten hoe de rest van mijn week er uit zou komen te zien.”

in Florida gezeten en ik heb stage gelopen op de afdeling ondernemingsrecht bij Houthoff. Na de studie een half jaar gaan reizen waarna ik bij Loyens en Loeff terecht kwam. Toen ik daar binnen kwam, ging ik banken- en effectenrecht doen. Ik had geen enkel vak banken- en effectenrecht gehad, afgezien van een stukje effectenrecht. Ik werd dus gelijk in het diepe gegooid. Als je net binnenkomt is dat heel heftig, maar toch wel heel leuk. Dat was ook de sectie waar ik het meeste had geleerd.”

U ben vervolgens in Amerika terecht gekomen?

“Ik heb eerst bij banken- en effectenrecht gezeten en daarna ondernemingsrecht gedaan en toen ben ik naar een procespraktijk gegaan en heb daar tweeënhalve gezeten. Op basis van mijn ervaring bij bank- en effectenrecht ben ik gevraagd om naar het kantoor in New York te gaan. Ik heb daar vier jaar gezeten en een geweldige tijd gehad. Het verschil met Nederland is dat mensen hier na het werk direct naar huis gaan, terwijl in New York je dag dan eigenlijk pas begint. Als wij om elf uur 's avonds klaar waren gingen we met kantoorgenoten ergens een drankje drinken en een hapje eten. Ik denk niet dat je in veel restaurants hier in Nederland om elf uur nog ergens iets te eten krijgt.”

Klopt dat beeld van de hardwerkende Amerikaanse advocaat die tot diep in de late uurtjes doorgaat?

“Er wordt inderdaad hard gewerkt, maar dat is in die hele stad zo. Dat is de manier van werken en daar word je ook op afgekeurd. Wij kennen hier nog een sociaal vangnet en dat is er daar niet. Het is echt erop of eronder. Vooral de mensen met geen opleiding worden gedwongen om keihard te werken, maar die doen dat ook want zij geloven dat zij die American Dream kunnen waarmaken. Dus ja, er wordt hard gewerkt maar het is zeker niet zo dat we elke avond tot elf uur op kantoor zaten en iedereen die zegt dat hij elke dag tot twaalf uur doorwerkt, moet je niet geloven. Dat gebeurt echt niet.”

En toen kwam u terug...

“Toen ben ik hier weer op de procespraktijk begonnen want daar kwam ik ook vandaan. Daar heb ik twee jaar gezeten en toen ben ik gevraagd of ik de sectie arbeidsrecht wilde gaan leiden. Ik ben de uitzondering op de regel dat je heel snel moet specialiseren binnen grote kantoren want ik heb een best diverse achtergrond.”

Valt de functie goed te combineren met een sociaal leven?

“Dat is prima te combineren. In Amerika was ik daar als expat en had ik gelegenheidsvrienden want een heel groot deel van de mensen uit je omgeving is daar gewoon expat. Het is dan heel makkelijk te zeggen van “Ik ben bij dat feestje” en dan is dat helemaal gezellig en helemaal leuk, of je bent er gewoon niet en dan zijn we even goede vrienden. Hier in Nederland heb je vrienden, familie en sociale verplichtingen waar je rekening mee moet houden. Maar ik vind nu ook niet dat mijn werk niet te combineren is met mijn sociaal leven. Ik werk fulltime, ben moeder van twee kleine kinderen en ik vind het nog steeds prima te combineren. Ik maak hele duidelijke keuzes in wat ik wel en wat ik niet doe. Ik doe een heleboel ook niet: wassen, strijken en schoonmaken. Dat is een keuze. Als je geen keuzes kan maken, dan wordt het moeilijk om die twee zaken te combineren. Dat is niet inherent aan het hebben

van een gezin en werken bij een groot kantoor, maar dat geldt overal waar je werkt. Zolang je blij bent met de keuzes die je maakt, is alles te combineren.”

Hoe ziet uw gemiddelde werkweek eruit?

“Wisselend. Heel wisselend. Ik weet wel enigszins hoe mijn dag eruit gaat zien, maar er komt een heleboel gedurende de dag nog binnen. Je kan midden op de dag gebeld worden of je ergens wilt bij springen of een bespreking moet bijwonen. Vandaag heb ik bijvoorbeeld naast mijn normale werkzaamheden zo meteen een sollicitatie, moet ik een bespreking bijwonen én moet ik nog een advies de deur uit doen waarvan ik gisteravond nog niet wist dat dat me vandaag te wachten zou staan. Ik vind dat heel fijn. Ik vind het een afschuwelijk idee om maandagochtend te weten hoe de rest van mijn week er uit zou komen te zien.”

Wat maakt iemand een goede advocaat?

“Je moet in ieder geval je feiten voor een zaak heel goed op je netvlies hebben, Dat betekent dat je heel goed moet doorvragen bij je cliënt en niet afgaat op de informatie die je krijgt. Daarbij moet je natuurlijk heel goed het juridisch kader daar omheen weten, maar de feiten zijn echt heel belangrijk. Je onderscheidt je als advocaat als jij die onderste steen boven krijgt. Je cliënt is je grootste vijand. Die wil vaak niet zijn zwakke punten in zijn zaak laten zien want dat is zijn zwakte. Daar moet jij juist achterkomen want jij wil daar niet door overvallen worden. Dat is de grootste valkuil als beginnend advocaat.”

Wat is uw advies aan onze studenten?

“Geniet van je studententijd! Het is al zo kort dus probeer je te realiseren dat je nog je hele leven kunt werken. De afstudeerboete is van tafel, dus kijk vooral of je iets naast je studie kan gaan doen. Als je netjes vier jaar nominaal studeert ben je op zich een hele goeie student en kun je een hele goeie jurist worden. Maar het is de vraag of je je op zo een jonge leeftijd dan kunt staande houden in een organisatie maar ook tegenover de cliënten. Je moet het op je 21ste maar durven om tegen een cliënt te zeggen dat hij niet vijftientig keer per dag moet bellen over de status van zijn zaak. Het kan natuurlijk ook zo zijn dat je op je 25ste dat ook niet hebt. Maar dat stukje levenservaring helpt wel. Geniet er dus vooral van, want voor je het weet is het alweer voorbij.”

Bron:<http://www.loyensloeff.com/nl-NL/OurPeople/Pages/KerkhofSabine.aspx>

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

BARCELO

MONDAYS ARE A DRAG
PUPA
DRAG
NEW SEASON
MON JAN 24
1000

The Addams Family
A MUSICAL

BUONE FESTE

THE WILDEST MUSICAL
LA CA
JERSEY BOYS

TONIGHT BELONGS TO...
PHANTOM

WORST LOOKS IN AMERICA
CÎROC ULTRA
CELEBRATE LIFE RESPONSIBLY.

PALACE
NERVOUS
A NEW MUSICAL

WEST SUITE

GIFTS

SHARRO

PREPARE TO LAUGH

FILOSOFIE

Kafkaësk recht

De Duits-Tsjechische schrijver en jurist Franz Kafka (1883-1924) heeft zo veel over het recht geschreven, dat het woord kafkaësk een eigen leven is gaan leiden. Ook wie geen woord van Kafka gelezen heeft, denkt bij de naam al snel aan absurd bureaucratische kastje naar de muur-toestanden. Dit is inderdaad een terugkerend onderwerp bij Kafka, maar het is lang niet alles. Veel van zijn romans en korte verhalen hebben 'het recht' in een bredere zin als thema. Kafkaësk recht is het proces zonder aanklacht, het vonnis zonder verdediging, de straf zonder misdaad. Dit werpt vragen op als: waar komt de wet vandaan? Waarop is de autoriteit van de wet gebaseerd? En wat is eigenlijk een eerlijk proces? Het zijn terugkerende vraagstukken, waar Kafka als juridische *insider* – hij werkte als jurist bij een verzekeringsmaatschappij – een fascinerende en raadselachtige kijk op geeft. In dit artikel zal ik mij op glad ijs begeven en proberen om uit enkele van zijn verhalen een juridische les te destilleren.¹ Dat is een risicovolle onderneming. Immers, Kafka was een schrijver en geen rechtsfilosoof. En kunnen we überhaupt wel weten wat een auteur echt bedoeld heeft? Onder dit voorbehoud neem ik u, lezer, mee langs drie korte verhalen: 'In de Strafkolonie', 'Voor de Wet' en 'Over de Kwestie van de Wetten'. Het staat u daarbij vrij om radicaal andere conclusies te trekken dan ik heb gedaan.² Want niet alleen is Kafka's werk op meerdere manieren interpreteerbaar, het gaat ook over de (on)mogelijkheid van interpretatie.

Een eerlijk proces? De fictie van waarheid en schuld

In 'In de Strafkolonie' (Duits: 'In der Strafkolonie') bezoekt een diplomaat ('de reiziger') een kolonie van een ander land op een tropisch eiland. Ter plekke wordt hem door een lokale officier gedemonstreerd hoe een uitvoerig martelwerktuig gebruikt wordt

Franz Kafka.

om straffen uit te voeren. Enthousiast vertelt hij, met veel detail en zonder de walging die men zou verwachten, hoe de machine met bewegende naalden het door de veroordeelde overtreden

Dit is een groteske uitvergroting van de illusie die altijd nodig is voor succesvolle rechtspraak: het idee dat waarheid überhaupt kenbaar is, en dat we deze waarheid door middel van een proces kunnen achterhalen.

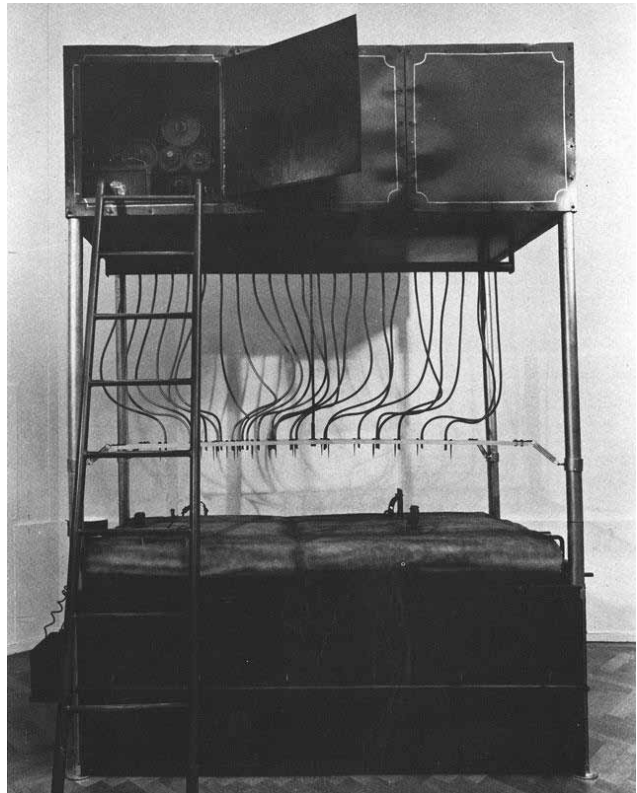
gebod in zijn lichaam grafeert. Deze naalden prikken steeds dieper, tot de veroordeelde na ongeveer zes uur een openbaring krijgt, en zich realiseert wat hij fout heeft gedaan. Na nog eens zes uur marteling overlijdt hij, en werpt de volledig geautomatiseerde machine hem in een kuil. De martelmethode, bedacht door de vorige commandant van het kamp, was ooit heel populair. Mensen kwamen van verre om een executie bij te wonen. Nu, beklagt de officier zich, wil niemand de openbare terechtstelling nog zien, en is hij de enige overgebleven voorstander ervan. De officier biedt de diplomaat aan om een executie bij te wonen van een ongehoorzaame soldaat, zodat hij er een goed woordje over kan doen bij de nieuwe commandant, die de martelmethode liever zou afschaffen.

De reiziger, niet gediend van dit aanbod, kan zijn walging nauwelijks onderdrukken, en vraagt de officier of de veroordeelde zijn vonnis wel kent. De officier antwoordt: "Nee [...] Het zou nutteloos zijn het hem mee te delen. Hij komt het immers op zijn lichaam te weten."³ De veroordeelde, zo onthult de officier verder, weet niet eens dat hij veroordeeld is, en kan dus ook geen verdediging voeren. Dit pikt de reiziger niet: "Hij moet toch de gelegenheid hebben gekregen om zich te verdedigen," zei de reiziger en stond van zijn stoel op."⁴ De officier antwoordt dat verdediging in een ideaal rechtssysteem niet nodig is. Schuld staat dan immers al vast bij beschuldiging, en lijdt nooit twijfel: "Had ik de man eerst geroepen en ondervraagd, dan was er alleen maar verwarring ontstaan. Hij zou gelogen hebben, zou, als ik erin was geslaagd zijn leugens te weerleggen, deze door nieuwe leugens hebben vervangen, enzovoort."⁵

Voor een jurist is het duidelijk waar de schoen wringt: de officier is zowel aanklager, rechter als beul. Logisch dat hij geen tegenspraak duldt. De "schuld lijdt geen twijfel", volgens de officier.⁶ Naar de misdaad wordt amper gekeken; enkel een beschuldiging is voldoende voor de doodstraf. Critici hebben in de vertelling een profetie gezien van de schijnprocessen die later in de twintigste eeuw in totalitaire regimes plaatsvonden. Dat zou kunnen, maar Kafka schreef het verhaal al in 1914. Een andere lezing is mogelijk, die meer juridisch dan politiek is. Deze gaat over het probleem van waarheidsvinding in het recht. De officier weigert na te denken over wat er precies gebeurd is, omdat dit de afronding van de zaak in gevaar zou kunnen brengen. Liever gaat hij uit van een fictie om de waarheid te omzeilen, namelijk: iedereen is schuldig. Dit is een groteske uitvergroting van de illusie die altijd nodig is voor succesvolle rechtspraak: het idee dat waarheid überhaupt kenbaar is, en dat we deze waarheid door middel van een proces kunnen achterhalen. Op een vreemde manier dwingt de officier zelfs sympathie af in zijn zoektocht naar het "ideale recht". Hij is zelfs bereid om ervoor te sterven: als de reiziger zijn walging over het apparaat uitspreekt, en weigert om het bij de commandant aan te bevelen, laat de officier de gevangene vrij en klimt hij zelf in het apparaat. Het gebod dat hij in zijn lichaam laat graferen, luidt: "Wees rechtvaardig".

Oorsprong en autoriteit: de fictie van de wet

De 'fictie van waarheid' vervangt de officier dus door de 'fictie van schuld'. Maar dit is niet de enige fictie in het recht die Kafka

Een model van het martelwerktuig uit 'Vor de Wet', door onbekende maker.

aan de kaak stelt. In essentie, zou je kunnen zeggen, is de wet zelf leeg. Het ontleent zijn gezag slechts aan het ontzag dat mensen ervoor hebben. En Kafka's hoofdpersonen hebben onnoemelijk veel ontzag voor de wet, hoe pervers die ook is. De officier uit de strafkolonie vertrouwt onvoorwaardelijk in de executiemethode van de vorige commandant, ook al is die verschrikkelijk barbaars en achterhaald. De wet is op die manier een hogere, onkenbare, bijna goddelijke autoriteit. Dit kan ik het beste illustreren met twee verhalen: 'Voor de Wet' (dat ook als raamvertelling verscheen in zijn eerste roman *Het Proces*) en het postuum verschenen 'Over de Kwestie van de Wetten'.

In 'Voor de Wet' (Duits: 'Vor dem Gesetz') komt een man bij de poort van de wet, en vraagt om toegang. De portier weigert hem echter binnen te laten, en waarschuwt dat hij nog maar de eerste van vele wachters is, de ene nog machtiger dan de ander. Jarenlang blijft de man om toegang smeken; de wet moet volgens hem "voor iedereen en altijd toegankelijk zijn."⁷ Hij probeert de portier zelfs om te kopen. Deze neemt zijn geschenken aan, maar blijft onvermurwbaar. Als de man bijna aan het einde van zijn leven is, en nog altijd geen toegang tot de wet heeft gekregen, stelt hij nog één laatste vraag: "Iedereen probeert toch de wet te bereiken," zegt de man, 'hoe komt het dat er in al die jaren niemand behalve mij toelating heeft geëist?' De portier ziet dat de man zijn einde al nadert en om zijn verdwijnende gehoor nog te bereiken, brult hij hem toe: 'Hier kon niemand anders toelating verkrijgen, want deze ingang was alleen voor jou bestemd. Ik ga hem nu sluiten.'⁸

Toegang tot de wet: de juristenstand?

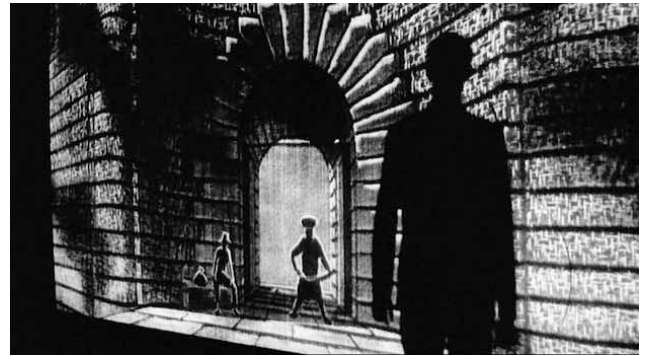
De wet, onbereikbaar en oppermachtig, krijgt hier een haast mystieke betekenis toebedeeld: de man ziet achter de portier “een glans, die onblusbaar uit de deur van de wet dringt.”⁹ De man wil de wet kennen, maar wordt tegengehouden door wachters. Of toch niet? De portier weerhoudt hem er niet fysiek van om verder te gaan, hij waarschuwt alleen voor de volgende wachters. De man vergeet de andere wachters echter volkomen, en ziet de eerste portier als zijn enige belemmering. Je zou dus kunnen zeggen dat het de man zelf is, die de wet haar mystieke betekenis geeft. In zijn bereidheid te geloven dat hij niet bij de wet kan komen, onderwerpt hij zich er volkomen aan.

De vruchteloze poging om een almachtige wet te kennen, is ook de problematiek in ‘Over de Kwestie van de Wetten’ (Duits: ‘Zur Frage der Gesetze’). “Onze wetten zijn niet algemeen bekend,” zo begint de parabel van slechts twee paginas, “zij zijn het geheim van de kleine adellijke groep die ons regeert.”¹⁰ Het verhaal beschrijft een kleine adellijke elite, die regeert over het volk met wetten die alleen zij kennen. Het volk, dat hier net als de hoofdpersoon van ‘Voor de Wet’ hier geen toegang tot heeft, kan alleen uit het gedrag van de adel afleiden dat die wetten er zijn, en wat ze inhouden. Enkele onderdanen komen tot de conclusie dat, nu de wetten niet kenbaar zijn, er maar één wet kan bestaan, namelijk: “Wat de adel doet is wet.”¹¹ De meesten echter menen dat door nauwkeurig in de gaten te houden wat de adel doet, ze er uiteindelijk achter kunnen komen wat de wetten inhouden, waardoor de adel niet langer nodig zal zijn en zal verdwijnen.

Deze adel in het verhaal zouden we kunnen vergelijken met de juristenstand in de moderne maatschappij. Voor de leek is het immers vaak ondoorgrondelijk waar een rechter, advocaat of andere soort jurist zich mee bezighoudt. De enige notie die hij krijgt van wat recht is, is wat de juristen uitvoeren. Zo bezien heeft het recht dezelfde mythische, onkenbare status als de wetten in Kafka's verhaal. Toch koestert de leek, net als de meerderheid van het volk in de parabel, het diepgewortelde geloof dat er glasheldere, altijd geldende wetten bestaan, en dat hij dus ook, als hij deze maar op de juiste manier aanwendt, altijd rechtvaardigheid zal krijgen. Anders gezegd, hij koestert het clichébeeld dat juristen legistische ontcijferers van kleine lettertjes zijn, en dat ze zo op elke situatie een pasklaar juridisch antwoord kunnen vinden. Daartegenover staan enkele pragmatici, die weten: alleen wat de juristen doen, is wet. Juristen werken immers veel meer met compromissen, afwegingen, redelijk en billijkheid, kortom, mensenwerk, dan de leek soms vermoedt. Maar of men nu sceptisch of goedgevolg tegenover de adel (of de juristenstand) staat, men is er hoe dan ook van afhankelijk. Zou men ertegen rebelleren, dan was er helemaal geen recht meer. Of, zoals Kafka het verhaal vragend afsluit: “De enige, zichtbare, onomstotelijke wet die ons is opgelegd, is de adel en van deze enkele wet zouden wij onszelf willen beroven?”¹²

Een conclusie?

We hebben gezien dat een kampofficier, uit onmacht om de waarheid te vinden, maar bij iedereen schuld aanneemt, en dat veel van Kafka's personages zich volledig aan een onbereikbare wet onder-

De man voor de Wet, een prent uit de film *The Trial* (1962) van Orson Welles.

werpen, als ware het een bovenaards verschijnsel. *Case closed?* Niet helemaal. Kafka's mysterieuze verhalen verzwijgen net zoveel als ze vertellen. Ook beschrijven ze vaak op ongewoon koele wijze de meest gruwelijke zaken, zoals het martelwerktuig in ‘In de Strafkolonie’. Het is wat veel lezers met een *unheimlich*, kafkaësk gevoel achterlaat, alsof er een bepaalde sleutel is tot het begrijpen van het verhaal, die steeds niet gegeven wordt. Dit maakt Kafka's werk interessant om te interpreteren, maar ook lastig. Hiermee zijn we eigenlijk in dezelfde positie als de officier in de strafkolonie, de man die voor de wet staat en het volk dat de adel in de gaten houdt: krampachtig proberen we naar betekenis te zoeken, maar uiteindelijk zullen we moeten accepteren dat we er misschien nooit toegang tot krijgen. **N**

- 1 Inspiratiebron van deze poging is het vak ‘Filosofie en Literatuur II: Literaire Gerechtigheid’, gecoördineerd door prof. dr. Edith Brugmans, als onderdeel van de studie Wijsbegeerte. Studenten die geïnteresseerd zijn in rechtsfilosofie en recht en literatuur kan ik dit vak van harte aanbevelen.
- 2 En ik nodig u uit om deze met me te delen via het e-mailadres onderaan het artikel.
- 3 Franz Kafka, ‘In de Strafkolonie’, in: *Absurde Verhalen*, Peter van der Velden: Amsterdam 1982, vert. Thomas Grafdijk, p. 89.
- 4 *Idem*, p. 90.
- 5 *Idem*, p. 91.
- 6 *Idem*, p. 90.
- 7 Franz Kafka, ‘Voor de Wet’, in: *Absurde Verhalen*, Peter van der Velden: Amsterdam 1982, vert. Thomas Grafdijk, p. 131.
- 8 *Idem*, p. 133.
- 9 *Ibidem*.
- 10 Franz Kafka, ‘Over de Kwestie van de Wetten’, in: *De Chinese Muur en Andere Verhalen*, Salamander: Amsterdam 1965, vert. Nini Brunt, p. 102.
- 11 *Idem*, p. 103.
- 12 *Ibidem*.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

COLUMN

Lekker dromen

Ik droomde laatst dat ik tijdens de eerste werkgroep Europees recht met maar twee andere mensen in het leslokaal zat. Het Leids kwartiertje was voorbij en de deur werd gesloten door de docente. De drie studenten hadden zich terdege voorbereid en mede daarvoor verliep de werkgroep vlekkeloos. Na het bespreken van de uitstekend geschreven essays werden een voor een de gemaakte vragen beantwoord. Er was ruimte voor discussie en er was ruimte voor verdieping. We waren niet louter studenten; door onze eigen naar voren gebracht inzichten waren we ook elkaars docenten. Dit was het academische klimaat waarin ik mij graag wilde begeven. Kleinschalig en intensief onderwijs, zodat de hersenen geprikkeld worden door interessante vragen naar aanleiding van de goed bestudeerde stof. Docenten die niet voorkauwen en hap-klaar de stukjes informatie op onze bordjes uitspugen, maar docenten die door middel van het leiden van de discussie de studenten zelf tot het antwoord laten komen en kennis laten vergaren. Docenten die mij herkennen als ik ze begroet op de faculteit en mij vriendelijk teruggroeten. De werkgroep was bijna ten einde. Ik stond op om mijn tas in te pakken en mijn doce...

“De rechtenfaculteit leidt juristen op die niet of niet goed kunnen schrijven, terwijl taal het grootste wapen is van de jurist.”

Ik schrok wakker. Ik had even nodig om te realiseren waar ik was. Ik keek rond en zag een hele hoop mensen halfaandachtig een beetje om zich heen kijken. De ene persoon keek af en toe op z'n laptopscherm om zich ervan te vergewissen dat hij geen nieuwe notificatie had op Facebook; de ander was uitvoerig aan het whatsappen over iets wat waarschijnlijk veel belangrijker was dan het-

geen waarvoor we hier allemaal naar toe gekomen waren. In de verte hoorde ik iemand spreken over iets als “...prejudiciële vragen stellen aan het Hof...”, maar ik kon me niet goed genoeg concentreren om het verhaal goed te volgen. Ik vroeg aan de persoon links van me wat hij hier deed. Hij zei dat hij geen essay had geschreven en dat hij daarom maar hier naartoe was gekomen. Op de vraag waarom hij geen essay had geschreven antwoordde hij dat hij schrijven toch wel erg moeilijk vond en dat hij het nut er niet van in zag. “Later als advocaat heb je toch een secretaresse die alles tikt wat jij dicteert”, wist hij me te vertellen. En toen realiseerde ik me waar ik was: het responsiecollege Europees recht. Een plek waar mensen samenkomen om het ‘academische’ onderwijs zo makkelijk mogelijk te maken. Alles wat je moet weten om het tentamen te halen wordt daar netjes voorgeschoteld. Niets meer, niets minder. Een plek zonder verdieping en zonder discussie, waar fabrieksmatig de kant en klare brokken informatie worden verwerkt om vervolgens op een tentamen gereproduceerd te worden.

Ik zat daar omdat ik ook geen essay had geschreven. Waarom? Omdat ik bezig was dit stukje te schrijven. Een stukje over het feit dat de massale aanpak van het onderwijs in de rechtenbachelor ten koste gaat van de ontwikkeling van de studenten. Een stukje over het feit dat – hoewel hier steeds meer verandering in komt – de rechtenfaculteit juristen opleidt die niet of niet goed kunnen schrijven, terwijl taal het grootste wapen is van de jurist. In die zin traint de faculteit soldaten zonder ze te leren schieten. Een stukje over een idealistisch beeld dat gesloopt wordt door de realiteit.

Het responsiecollege is inmiddels afgelopen. En masse loopt iedereen naar buiten. Ik kijk op mijn horloge en zie dat ik het merendeel van de afgelopen twee uur heb liggen dromen. Heerlijk liggen dromen. **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

ZAAK V/D MAAND

Belediging van leidinggevende geen reden voor ontslag

Tot zover heeft de rechter met zijn oordeel dus niet significant afgeweken van de bestaande jurisprudentie.

‘Je mag je baas een ‘fucking hoer’ noemen’. De verontwaardiging was weer groot toen nieuwsvolgend Nederland van deze kop kennisnam. De Amsterdamse rechtbank was namelijk van oordeel dat het uiten van bovenstaande krachtterm tegenover een leidinggevende geen reden voor ontslag vormde. Sommigen waren het met dit vonnis eens en meenden dat er altijd gekeken moet worden naar de context waarin een dergelijke uiting wordt gedaan. Anderen stelden dat geen enkele werkgever in geen enkel geval dit soort gedrag van zijn personeel hoeft te tolereren. Het is hoog tijd voor een diepere analyse van deze zaak.

De feiten

Dit vonnis is allereerst interessant omdat de casuïstiek ervan concreet en herkenbaar is. Een willekeurige werknemer (1971) die verantwoordelijk is voor het vervoeren van orders staat ‘s avonds bij de Sligro zijn werk te doen. Plotseling verschijnt de teamleidster, met wie hij niet goed door een deur kan, en zegt dat hij niet moet kletsen maar werken. Over wat er toen precies gebeurde verschillen de getuigenverklaringen, maar de rechter gaat ervan uit dat de werknemer op een gegeven moment zijn zelfbeheersing heeft verloren en zijn teamleidster voor ‘fucking hoer’ heeft uitgesproken.

De vordering

De bovenstaande gebeurtenis was voor Sligro aanleiding om de desbetreffende werknemer op staande voet te ontslaan. Deze legt zich daar niet bij neer en vordert bij de kantonrechter nietigheid van het ontslag en doorbetaling van loon. Als argumentatie voert zijn advocaat allereerst aan dat hij de betreffende uitlating domweg helemaal niet heeft gedaan. Verder wijst hij erop dat de relatie tussen zijn cliënt en de teamleidster al langer verstoord was waarbij de laatste op soms ‘ronduit vijandige wijze’ communiceerde. De werknemer zou door middel van een petitie de directie verzocht hebben hiertegen stappen te ondernemen. De directie heeft echter verzuimd iets aan de verstoorde relatie te doen.

Het verweer

Sligro erkent dat er inderdaad een petitie is aangeboden, maar meent dat de ontslagen werknemer daarbij geen rol van betekenis heeft gespeeld. Volgens de advocaat mag deze omstandigheid dan ook niet meewegen in het oordeel. Het belangrijkste argument is echter dat de werknemer door zijn teamleidster op een dergelijke manier te bejegenen in strijd heeft gehandeld met ‘elke denkbare fatsoensnorm’. ‘Dat is compleet onacceptabel en hoeft door Sligro onder geen enkele omstandigheid te worden getolereerd.’

Het oordeel

De rechter stelt voorop dat een werknemer een collega of leidinggevende niet voor ‘fucking hoer’ behoort uit te maken. Daarmee blijkt overigens al meteen dat de kop die bovenaan dit artikel geciteerd wordt misleidend is. De crux van de zaak zit echter in de volgende overweging:

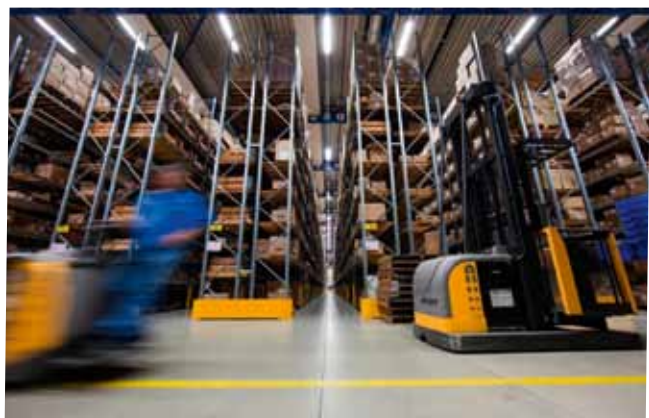
‘De kantonrechter is het echter niet met Sligro eens dat het gebruik van deze woorden altijd – onder alle omstandigheden – een ontslag op staande voet rechtvaardigt. Niet uit het oog mag worden verloren dat het ontslag op staande voet de meest vergaande en ingrijpende

maatregel is die ons ontslagrecht kent. Deze is alleen op zijn plaats als het gedrag van de werknemer (in het concrete geval) zo ernstig is, dat van de werkgever redelijkerwijs niet gevergd kan worden dat hij de dienstbetrekking nog voortzet.’

De laatste zin is een verwijzing naar art. 7:678 lid 1 BW, de wetsbepaling die handelt over dringende redenen voor ontslag. Het tweede lid geeft aan wat men zoal onder ‘dwingende redenen’ kan verstaan. Een dergelijke reden is onder meer aanwezig ‘wanneer hij de werkgever, diens familieleden of huisgenoten, of zijn medewerkers mishandelt, grovelijk beledigt of op ernstige wijze bedreigt’ (sub e.). Men klaagt tegenwoordig veel over normvervaging, maar het is aannemelijk dat het leeuwendeel der Nederlanders ‘fucking hoer’ desondanks toch echt als een grove belediging zal zien.

De rechter benadrukt daarentegen dat er in de eerste plaats altijd goed gekeken moet worden naar alle van belang zijnde omstandigheden. Zoals bijvoorbeeld het feit dat de directie niets substantieels heeft ondernomen naar aanleiding van de petitie. Ook heeft Sligro te kennen gegeven dat de teamleidster bekend staat als iemand die mensen op een ‘directe en mogelijk wat ongenueanceerde wijze’ aanspreekt op hun gedrag. Bovendien duurde het

Het is opvallend dat in een dergelijk kort tijdsbestek een groot deel van de publieke opinie tweemaal van mening is dat de rechter te mild heeft geoordeeld inzake belediging.

dienstverband van de ontslagen werknemer al meer dan tien jaar waarbij hij zich nooit eerder op een dergelijke wijze had uitgelaten. Dit alles in aanmerking genomen, komt de kantonrechter tot de slotsom dat ontslag in casu een te zwaar middel is en wijst de vordering van de werknemer dan ook toe. Als wij deze zaak vergelijken met andere jurisprudentie dan blijkt inderdaad dat het antwoord op de vraag wanneer belediging een reden is voor ontslag sterk contextgebonden is. Zo bleek eerder dat je werkgever een 'dief' noemen geen reden is voor ontslag (LJN BC9671) maar je teamleider de huid vol schelden op Facebook wel (LJN BT7446). Tot zover heeft de rechter met zijn oordeel dus niet significant afgeweken van de bestaande jurisprudentie.

In de motivering van het vonnis bevindt zich echter nog een vrij opvallende passage: 'Van [naam teamleidster] mag worden verwacht dat zij tegen een stootje is opgewassen.' Hiermee lijkt de rechter tegen de teamleidster te willen zeggen: U bent zelf ook vrij direct en ongenueanceerd, dan moet u niet raar opkijken als u dat een keer terug krijgt. Desondanks is tegen een stootje kunnen een ietwat ongelukkige formulering. Hierdoor zou abusievelijk de indruk kunnen ontstaan dat een leidinggevende tot op zekere hoogte beledigd mag worden.

Het bredere perspectief

Deze zaak lijkt qua strekking en behandeling door de media sterk op het door de Hoge Raad gewezen arrest van 8 mei 2012 (LJN BV9188). Daarin overwoog de Hoge Raad dat het niet in alle gevallen strafbaar is om een politieagent voor 'mierenneuker' uit te maken. Het woord is volgens de Hoge Raad pas een belediging in de zin van art. 266 Sr wanneer dit uit de context blijkt. Maar ook nu kopten de media: 'Agent uitmaken voor mierenneuker mag'. De verontwaardiging was groot; het CDA wilde er zelfs Kamervragen over stellen. Het is opvallend dat in een dergelijk kort tijdsbestek een groot deel van de publieke opinie tweemaal van mening is dat de rechter te mild heeft geoordeeld inzake belediging. Wellicht zouden veel mensen anders oordelen wanneer zij de moeite zouden nemen om de betreffende rechtsoverwegingen te lezen. Aan de andere kant zal de rechterlijke macht er, zoals altijd, zorg voor moeten dragen de opvattingen van de magistratuur en de burger op dit vlak niet te veel uiteen gaan lopen.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Faculteitsagenda November 2012

- 1 november | Congres: De OTS 90 jaar: versleten of vitaal?
- 6 november | Promotie mr. A.J.P. Schild
- 7 november | Introductiedag gefinancierde rechtsbijstand
- 7 november | Lezing Leidsch Juridisch Genootschap
- 8 november | Promotie mr. B.P. ter Haar
- 9 november | Masterdag Rechten & Criminologie
- 12 november | Tentamenperiode (t/m 16 november, propedeuse)
- 17 november | Open Dag Rechten & Criminologie
- 19 november | Tentamenperiode (t/m 23 november)
- 19 november | Oratie prof. mr. T. Liefwaard
- 22 november | Voorlichtingsbijeenkomst studeren in het buitenland
- 22 november | Vergadering Faculteitsraad
- 22 november | Promotie mr. H. Kazemi
- 23 november | Oratie prof. dr. mr. J.A.A. Adriaanse
- 27 november | Promotie mr. F.M.J. den Houdijker
- 27 november | Afstuderen (criminologie)
- 28 november | Afstuderen (notarieel recht)
- 29 november | Afstuderen (rechtsgeleerdheid)
- 29 november | Promotie mr. drs. A. Eleveld
- 30 november | Afstuderen (fiscaal recht)
- 30 november | Oratie prof. dr. P. Nieuwbeerta

OPINIE

Recept van de Hoge Raad voor artikel 3:40 lid 1 BW: alleen voor masterchefs?

Hoe de Hoge Raad in het arrest van 1 juni 2012 de toepassing van artikel 3:40 BW nog ingewikkelder heeft gemaakt.

Dit zijn de basisingrediënten die je nodig hebt voor het maken van een overeenkomst die de toets voor een geldige rechtshandeling van artikel 3:40 BW overleeft.

Recept

Dit is een recept voor het maken van een overeenkomst die niet naar inhoud of strekking nietig is op basis van artikel 3:40 lid 1 BW vanwege strijd met de openbare orde en goede zeden. Van dit recept wordt veelvuldig gebruik gemaakt omdat partijen in Nederland contractsvrijheid genieten. Het staat partijen vrij een overeenkomst te sluiten met wie zij wensen, met de inhoud welke zij wensen en op het moment dat zij wensen. In beginsel geldt dus dat je alles met elkaar kunt afspreken wat je wenst. De contractsvrijheid is echter niet onbegrensd. Een van die grenzen is artikel 3:40 BW. Wat partijen natuurlijk niet willen is dat de overeenkomst die zij gesloten hebben achteraf nietig wordt verklaard vanwege strijd met de openbare orde of goede zeden. Dit recept kan hierbij hulp bieden. Een kleine waarschuwing vooraf: het is niet gemakkelijk.

Ingrediënten

1 Artikel 3:40 lid 1 BW

1 Niet verboden inhoud of strekking

1 Aanvullende toets aan de openbare orde

Dit zijn de basisingrediënten die je nodig hebt voor het maken van een overeenkomst die de toets voor een geldige rechtshandeling van artikel 3:40 BW overleeft. Deze basisingrediënten verdienen op dit punt al enige nadere toelichting. Een overeenkomst met een verboden inhoud of strekking wordt ook wel genoemd een overeenkomst die verplicht tot een bij de wet 'verboden prestatie'. De inhoud van een overeenkomst kan verboden zijn als partijen dit met zoveel woorden zijn overeengekomen. Dit zijn dus gevallen waarin de rechtshandeling direct verplicht tot een door de wet verboden prestatie. Het klassieke voorbeeld hiervan is dat je geen overeenkomst mag sluiten om iemand te vermoorden. De strekking van een overeenkomst kan verboden zijn bij 'te voorziene gevolgen' of 'kenbare motieven' die partijen bij het sluiten van de overeenkomst hadden kunnen voorzien.¹ In deze gevallen verplicht de overeenkomst niet tot een verboden rechtshandeling maar heeft wel een verboden strekking, dat wil zeggen, indien zij niet kan worden uitgevoerd zonder wetsovertreding en beide partijen zich daarvan bewust waren. Hierbij kun je denken aan het opnemen van een lagere koopprijs in een notariële akte waardoor een lager bedrag aan belasting moet worden betaald. Om er achter te komen of de overeenkomst geldig of niet geldig is, moet volgens artikel 3:40 lid 1 BW een aanvullende toets aan de openbare orde worden gedaan. Een overeenkomst die door inhoud of strekking in strijd is met de openbare orde of goede zeden is nietig. Waar vroeger een overeenkomst met een 'verboden prestatie' automatisch strijd opleverde met de openbare orde moet hier thans een nuancering aan worden toegevoegd.² Een overeenkomst met een verboden prestatie is in beginsel nietig maar er is bestaat ruimte voor afweging tussen de belangen van de contractsluitende partijen en de belangen van de openbare orde en goede zeden. Deze weg is ingeslagen door de Hoge Raad bij gelegenheid van het arrest Buena Vista en is in latere rechtspraak bevestigd.^{3,4}

Extra toevoegen

In de zaak Esmilo/Mediq heeft de Hoge Raad aan dit recept nog vier nieuwe ingrediënten toegevoegd:⁵

- (i) Welke belangen worden door de geschonden regel beschermd?
- (ii) Worden door de inbreuk op de regel fundamentele beginselen geschonden?
- (iii) Waren partijen zich van de inbreuk op de regel bewust?
- (iv) Voorziet de regel in een sanctie?

De Hoge Raad erkent in dit arrest dat een overeenkomst met een verboden prestatie niet altijd strijdig hoeft te zijn met de openbare orde. Voor het antwoord op die vraag moet dus naast de toets aan artikel 3:40 lid 1 BW en de aanvullende toets aan de openbare orde nu ook nog worden gekeken naar deze vier gezichtspunten. Dit maakt het recept van artikel 3:40 BW er op zijn zachtst gezegd niet makkelijker op.

De chef-koks

In de zaak Esmilo/Mediq hebben partijen een samenwerkingsovereenkomst gesloten met betrekking tot het exporteren van medicijnen. Esmilo is eigenaar van twee apotheken en is daarnaast ervaren op het gebied van de export van medicijnen. Mediq is een leverancier van medicijnen. Fabrikanten van medicijnen hanteren echter quoteringen om parallelexport van medicijnen te voorkomen. Het idee achter de samenwerkingsovereenkomst is dat Mediq door bijvoorbeeld meer te bestellen dan zij aan recepten hebben binnengekregen, medicijnen bij elkaar gaat 'sprokkelen'. Die medicijnen worden dan doorgespeeld aan de door partijen opgerichte vennootschap Medimilo (een samentrekking van Esmilo en Mediq) die de medicijnen vervolgens gaat doorverkopen aan groothandels. Medimilo zal hiervoor een groothandelsvergunning regelen. Kern van deze constructie is dat Medimilo als groothandel zijnde, medicijnen probeert te verkrijgen via apotheken. Dit is echter in strijd met het Besluit bereiding en aflevering farmaceutische producten (oud), waarin in artikel 37c bepaald wordt dat een groothandelaar uitsluitend farmaceutische producten mag betrekken van personen die (a) zelf groothandelaar zijn, (b) fabrikant, importeur of parallel-groothandelaar zijn, dan wel (c) in het bezit zijn van een door een lidstaat afgegeven vergunning als bedoeld in artikel 16 van richtlijn 75/319/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 20 mei 1975 betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialisten (PbEG L 147). Met andere woorden: dit levert een overeenkomst met een 'verboden prestatie' op. Is de overeenkomst tussen Esmilo en Mediq hierdoor nietig?

Bereidingswijze

De vraag of deze overeenkomst nietig is op grond van artikel 3:40 lid 1 BW hangt dus af van de vraag of partijen de door de Hoge Raad bij dit arrest gegeven viertal gezichtspunten op de juiste manier in hun 'bereiding' van de overeenkomst hebben meegenomen. Tijdens een seminar van de heer P.W. den Hollander⁶ heb ik met laatstgenoemde en een aantal medestudenten van gedachten gewisseld over deze uitspraak en de daarin gegeven gezichtspunten. Waar ik in eerste instantie van mening was dat de Hoge Raad de toepassing van artikel 3:40 BW makkelijker had moeten maken door het geven van deze gezichtspunten als 'handvaten' kwam ik aan het eind van dit seminar tot de conclusie dat dit

Waar de Hoge Raad doorgaans in andere zaken juist duidelijkheid schept door het geven van gezichtspunten, is deze poging in dit arrest duidelijk mislukt.

zeker niet het geval is. Waar de Hoge Raad doorgaans in andere zaken juist duidelijkheid schept door het geven van gezichtspunten – zoals bijvoorbeeld in het arrest Van Hese/De Schelde waarin de Hoge Raad zeven gezichtspunten formuleerde die kunnen worden toegepast bij de verjaring van asbestzaken – is deze poging in dit arrest duidelijk mislukt.⁷ De mislukking ligt voornamelijk in het feit dat de Hoge Raad niet duidelijk aangeeft hoe de gezichtspunten gebruikt c.q. geïnterpreteerd moeten worden. Neem nu bijvoorbeeld het gezichtspunt over de sanctionering. Als de regel inderdaad in sanctionering voorziet, moet dan juist eerder sprake zijn van strijd met de openbare orde of juist niet? En wat heeft de Hoge Raad beoogt met het gezichtspunt van het bewust zijn van de inbreuk van de regel? Op het gebied van de volksgezondheid bestaat veel en gedetailleerde wetgeving. Kunnen partijen daardoor minder snel bewust zijn van het feit dat zij een wet overtreden en wijst dit dan in de richting van het oordeel dat de overeenkomst niet nietig is? Of doelt de Hoge Raad op de situatie dat partijen wel degelijk bewust zijn van het feit dat zij de wet overtreden maar zij toch een constructie bedenken – zoals Esmilo en Mediq hebben gedaan – om een overeenkomst te sluiten. Zou dit er dan op wijzen dat juist eerder nietigheid van de overeenkomst moet worden aangenomen? Over de vraag hoe de rechter artikel 3:40 lid 1 BW thans moet toepassen na toevoeging van deze nieuwe gezichtspunten tast men nog in het donker.

Conclusie

Herrie in de keuken! De Hoge Raad heeft na het geven van deze vier gezichtspunten de zaak voor verdere behandeling en

beslissing terugverwezen naar het gerechtshof te 's-Gravenhage. Aan het gerechtshof dus de ingewikkelde taak om een beslissing te geven in deze zaak aan de hand van toetsing aan deze vier gezichtspunten. Ik ben zeer benieuwd wat het gerechtshof 's-Gravenhage hiermee gaat doen. Het is te hopen voor alle contracterende partijen in ons land dat het gerechtshof enige duidelijkheid kan scheppen in de bereiding van het recept van artikel 3:40 lid 1 BW.

¹ Parl. Gesch. Boek 3, p. 190 (TM).

² Parl. Gesch. Boek 3, P. 191 (TM).

³ Onder andere in de arresten HR 7 april 2000, NJ 2000, 652 (Parkeereexploitatie/Amsterdam), HR 11 mei 2001, NJ 2002, 364 (OZF/AZL) m.nt. J. Hijma.

⁴ HR 16 november 1984, NJ 1985, 624 (Buena Vista) m.nt. C.J.H. Brunner.

⁵ HR 1 juni 2012, RvdW 2012, 765 (Esmilo/Mediq) r.o. 44.

⁶ De heer P.W. den Hollander is als promovendus verbonden aan het Instituut voor Privaatrecht, Universiteit Leiden. Dit seminar werd gegeven in het kader van het mastervak 'Interactie tussen rechtssystemen – Rechtsvinding'.

⁷ HR 28 april 2000, LJN AA5635 (Van Hese/De Schelde)

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Faculteits- nieuws

Universiteit Leiden in THE- wereldranglijst op hoogste plaats van Nederland en volgens de keuzegids van Elsevier de een nabeste brede universiteit

De Universiteit Leiden staat het hoogst van de Nederlandse universiteiten in de Times Higher Education Ranking (THE). De Leidse universiteit steeg van plaats 79 naar 64 en passeerde daarbij de Universiteit Utrecht. De THE World University Ranking presenteert aan de hand van dertien indicatoren een top 200 van beste universiteiten van de wereld.

Studenten vinden onze universiteit de op een na beste brede universiteit van Nederland. Zeven Leidse bacheloropleidingen staan op de eerste plaats als het om tevredenheid van studenten gaat: Informatica, Fiscaal recht, Criminologie, Politicologie, Geschiedenis, Franse taal en cultuur en Grieks en Latijnse taal en cultuur. Dat blijkt uit de studiekeuzegids van *Elsevier*.

Timothy Snyder wordt Cleveringahoogleraar Universiteit Leiden

De Amerikaanse historicus Timothy Snyder is benoemd tot Cleveringahoogleraar 2012-2013 aan de Universiteit Leiden. Snyder is vooral bekend van zijn boek 'Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin'. Op 26 november zal hij de Cleveringarede uitspreken.

Isabeth Mijnarends benoemd tot bijzonder hoogleraar jeugdstrafrecht

Isabeth Mijnarends (1966) is per 1 oktober 2012 aangesteld door de Vereniging voor Familie en Jeugdrecht als bijzonder hoogleraar. Mijnarends studeerde Nederlands recht te Leiden. Na haar studie is zij gaan werken voor de Internationale NGO Defence for Children International in Israel. Daarna is zij bij de Universiteit Leiden, afdeling Personen, Familie en Jeugdrecht, begonnen als Aio en doorgeroeid tot Universitair Docent.

Thierry Baudet wint German Marshall Fund Memorial Fellowship

Het fellowship wordt jaarlijks door het German Marshall Fund, Washington DC, uitgereikt aan jonge Europeanen tussen de 28 en 40 jaar met uitstekende professionele prestaties. Thierry Baudet promoveerde juni 2012 aan de Rechtenfaculteit Leiden bij prof. mr. dr. Paul Cliteur op het proefschrift *The Significance of Borders. Why representative government and the rule of law require nation states*.

Het Marshall Memorial Fellowship werd opgericht in 1984 om een nieuwe generatie Europese leiders kennis te laten maken met de Verenigde Staten. In 2013 wordt Baudet begeleid op een 24-dagen durende reis door de VS, en zal daarbij ontmoetingen hebben met belangrijke spelers in de transatlantische betrekkingen, zoals politici, vertegenwoordigers van grote bedrijven, journalisten en wetenschappers. Vervolgens treedt Baudet toe tot het transatlantische netwerk van het German Marshall Fund.

DE STELLING

Het is goed dat de langstudeerboete is vervangen door het sociaal leenstelsel

“Het is belangrijk dat mensen niet alleen maar een bepaalde studie kiezen omdat ze er later veel geld mee kunnen verdienen, al is dit aan de andere kant wel beter voor de economie.”

Fina Verbeek

“In verband met de huidige economische situatie denk ik dat de invoering van het sociaal leenstelsel nodig is. We zitten nu in een crisis en als deze maatregel bijdraagt aan de oplossing daarvan wil ik daar wel aan mee werken. Het is namelijk wel zo dat je als student later een grotere mogelijkheid hebt op een goed betaalde baan waardoor de kans dat je de opgebouwde studieschuld kunt aflossen vrij groot is. Ik vind deze maatregel overigens niet per se beter dan de langstudeerboete, al was deze naar mijn mening wel onevenredig hoog. Verder denk ik dat de mate van eventuele ontmoediging om te gaan studeren die van het sociaal leenstelsel uitgaat, sterk afhangt van het soort studie dat iemand volgt. Zo zullen studenten die bijvoorbeeld kunstgeschiedenis of oude culturen studeren er minder vertrouwen in hebben dat ze later een goede baan krijgen dan iemand die rechten studeert. Zo bezien zou ik het wel jammer vinden als de invoering van dit stelsel ten koste gaat van de diversiteit. Het is belangrijk dat mensen niet alleen maar een bepaalde studie kiezen omdat ze er later veel geld mee kunnen verdienen, al is dit aan de andere kant wel beter voor de economie. Samengevat beschouw ik de invoering van het sociaal leenstelsel dan ook vooral als een economische keuze.”

“Het is belangrijk dat je plezier hebt in de studie die je doet, maar de maatschappij moet er later ook wat aan hebben.”

Jari van Werkhoven

“De overheid moet ervoor zorgen dat studeren gestimuleerd wordt. Maar iedereen verdient ook een gelijke kans om te studeren. Ik vind dat het sociaal leenstelsel een geschikt middel is om deze dingen te bereiken, een beter middel dan de langstudeerboete. Iedereen leent tegen dezelfde voorwaarden en aflossing vindt plaats naar draagkracht. Daardoor krijgen ook mensen zonder rijke ouders de kans om te studeren. Overigens ben ik wel van mening dat studenten geprikkeld moeten worden om tijdig af te studeren. Studeren is een vorm van investeren en je zult daartoe ook zelf een bijdrage moeten leveren. Het is wat dat betreft waar dat studeren een zeker risico met zich mee brengt, op dat vlak is er weinig verschil met de langstudeerboete. Maar als je later een goed betaalde baan wilt, zul je dat risico toch moeten nemen. Daarom hoop ik ook dat potentiële studenten door het sociale leenstelsel beter zullen nadenken over hun studiekeuze. Het is belangrijk dat je plezier hebt in de studie die je doet, maar de maatschappij moet er later ook wat aan hebben.”

Kristel van der Horst

“Het sociaal leenstelsel is een verbetering ten opzichte van de langstudeerboete, omdat deze indruisde tegen de rechtszekerheid. Studenten die al lange tijd studeerden werden achteraf opeens geconfronteerd met de gevolgen daarvan, zonder dat deze voor hen voorzienbaar waren. De mensen die nu willen gaan studeren weten dat ze te maken krijgen met een sociaal leenstelsel. Ik denk ook niet dat de invoering hiervan mensen ontmoedigt om te gaan studeren. De meeste studenten lenen tijdens hun studie sowieso geld bij. En ook is de studiefinanciering niet dusdanig hoog dat je er geheel van kan leven. Het gaat hier bovendien om een *sociaal* leenstelsel. Er wordt dus voldoende rekening gehouden met studenten die beschikken over een minder bevoorrechte afkomst.”

“Studeren is investeren.”

Niels Neve

Studeren is investeren. Door een studie te volgen heb je later meer kans op een goed betaalde baan, daar mag best wat tegenover staan. Ik vind namelijk dat je ook een verplichting hebt ten opzichte van de maatschappij om een geschikte studie te kiezen en op tijd af te studeren. Op die manier kun je wat terug doen voor de samenleving die veel geld in jouw opleiding heeft geïnvesteerd. Bovendien zijn veel zaken die Nederlandse studenten vanzelfsprekend vinden in vergelijking met het buitenland helemaal niet vanzelfsprekend. Op dit moment hebben we hier in Nederland zowel studiefinanciering zonder aflossingverplichting als relatief laag colleggeld. Het mag best wat minder riant. Overigens zou het wel zo kunnen zijn dat deze maatregel mensen met minder rijke ouders afschrikt. Omdat ze op de een of andere manier het risico niet willen lopen dat ze nog jarenlang met een hoge studieschuld blijven zitten.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

VERDIEPING

Het onderzoeksrecht van de Eerste Kamer

De Eerste Kamer heeft met het instellen van de Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten een unieke stap gemaakt in haar geschiedenis

Dat de algemene opvattingen over privatisering steeds negatiever worden, is de Leden van de Eerste Kamer niet ontgaan. In oktober 2011 heeft de Eerste Kamer daarom een parlementaire onderzoekscommissie ingesteld die een aantal privatiserings- en verzelfstandigingsprocessen stevig onder de loep neemt. De *Parlementaire Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten*, zoals de commissie voluit heet, doet onderzoek naar privatiseringen en verzelfstandigingen van voormalige staatsbedrijven in de periode 1990-2010. In juni 2012

De Eerste Kamer.

werden daarvoor openbare gespreken gevoerd met onder meer oud-ministers Bronkhorst, Jorritsma en Zalm, maar ook met oud-topambtenaren en andere personen die betrokken waren bij privatiserings- en verzelfstandigingsprocessen. Op het moment van schrijven is het eindrapport nog niet gepubliceerd, maar dit zal gebeuren op 30 oktober 2012.

Het instellen van dit parlementair onderzoek was voor de Eerste Kamer een uniek moment. De Eerste Kamer bezit sinds 1887 het onderzoeksrecht, maar had er nog nooit gebruikt van gemaakt. Parlementaire onderzoeken werden altijd uitgevoerd in opdracht van de Tweede Kamer, waar in Nederland het politieke primaat ligt. Waarom besloot de Eerste Kamer nu wel tot instelling van een parlementair onderzoek en in hoeverre past dit onderzoek bij het karakter van de Eerste Kamer?

Het parlementair onderzoeksrecht

Beide Kamers van de Staten-Generaal hebben het recht op informatie. Wanneer de Kamers inlichtingen van de regering nodig hebben, kunnen zij volgens artikel 68 van de Grondwet gebruik maken van hun recht van interpellatie. Een minister wordt dan in een plenair Kamerdebat ter verantwoording geroepen zodat de benodigde inlichtingen kunnen worden gevraagd. De Eerste of Tweede Kamer kan ook buiten de regering om achter bepaalde informatie komen. Artikel 70 van de Grondwet bepaalt dat beide Kamers, zowel afzonderlijk als in verenigde vergadering, het recht

De Eerste Kamer bezit sinds 1887 het onderzoeksrecht, maar had er nog nooit gebruikt van gemaakt.

van onderzoek hebben. Het onderzoeksrecht wordt verder uitgewerkt in de Wet op de Parlementaire enquête uit 2008.

De algemene opvatting is dat het onderzoeksrecht twee vormen aan kan nemen, namelijk de vorm van een parlementaire enquête en de vorm van een 'gewoon' parlementair onderzoek. Het verschil tussen deze vormen bestaat uit de bevoegdheden die de commissie ter beschikking staan. Een enquêtecommissie beschikt over machtsmiddelen die zich niet alleen tot de overheid, maar ook tot burgers uitstrekken. Een enquêtecommissie kan bijvoorbeeld personen onder ede horen, en zonder toestemming elke plaats in Nederland betreden. Een onderzoekscommissie beschikt niet over deze zware bevoegdheden.

De Tweede Kamer heeft sinds 1848, toen zij het onderzoeksrecht kreeg, meerdere malen onderzoeken en enquêtes uitgevoerd. Zo werd er in 1886 een enquête ingesteld naar de toestand in fabrieken en arbeidsplaatsen. Het ging met name om de vraag hoe het in fabrieken gesteld was met de veiligheid en gezondheid van de werklieden. Door ontbinding van de Tweede Kamer werd deze 'Arbeidsenquête' uiteindelijk nooit afgerond, maar de enquête gaf wel de aanzet voor een wet die overmatige en gevaarlijke arbeid door jongeren en vrouwen moest tegengaan. Zeer politiek gevoelig lag de enquête naar de Bijlmerramp uit 1998. Deze enquête werd ingesteld zes jaar nadat een Israëliisch vrachtvliegtuig neerstortte op een flat in de Amsterdamse Bijlmermeer, waarbij 43 mensen om het leven kwamen. Na de ramp ontstonden veel geruchten, met name over giftige stoffen zoals uranium die eventueel aan boord van het vliegtuig zouden zijn. Bewoners en hulpverlener klaagden bovendien over gezondheidsklachten. In het eindrapport werd een directe relatie tussen de gezondheidsklachten en de ramp niet aangetoond, maar het rapport leverde wel hevige kritiek op het overheidsoptreden na de ramp. Recentelijk werd er een enquête uitgevoerd door de enquêtecommissie – De Wit naar de oorzaken van de kredietcrisis en de maatregelen die met betrekking daarop zijn genomen door het kabinet. Het eindrapport 'Verloren krediet II – de balans opgemaakt' werd in april aan de voorzitter van de Tweede Kamer aangeboden.

De Eerste Kamer en de Parlementaire Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten

De Eerste Kamer maakte in al die jaren geen enkele keer gebruik van haar onderzoeksrecht. Twee keer werd er een voorstel gedaan tot het houden van een enquête, maar beide keren werd het voorstel door de regeringsfracties in de Kamer geblokkeerd. De Eerste Kamer is wat betreft het gebruik van haar overige controlerechten over het algemeen altijd terughoudend geweest. Van het recht van interpellatie wordt beperkt gebruik gemaakt en het aantal schriftelijke vragen aan de regering ligt veel lager dan in de Tweede Kamer.¹ Waarom werd er nu wel besloten tot instelling van een parlementair onderzoek?

Het voorstel tot het instellen van een parlementair enquête – op dat moment was het voorstel om te kiezen voor de enquêtevariant met bijbehorende zware bevoegdheden – kwam van senator Schuurman (ChristenUnie). Zijn voornaamste argument voor het instellen van een enquête, was de zorg dat bij processen van priva-

De Parlementaire Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten.

tisering en verzelfstandiging te weinig aandacht was besteed aan publieke belangen. Er leefden volgens hem daardoor grote zorgen in de samenleving. De overheid rekende in de loop der jaren veel diensten niet meer onder haar taakopvatting en plaatste deze op afstand, maar bleef in veel gevallen op de achtergrond nog wel een rol spelen zonder direct aansprakelijk te zijn. Voor de burger werd het daardoor onduidelijk wie er verantwoordelijk was. Het was volgens Schuurman daarom tijd om onderzoek te doen, zeker aangezien het proces van privatisering en verzelfstandiging nog steeds aan de gang is.

Niet alle partijen in de Eerste Kamer waren het in eerste instantie eens met het voorstel van Schuurman.² De grootste bezwaren werden door het CDA en de VVD aangevoerd. Beide partijen waren voorstander om eerst een beleidsdebat te houden om te bezien welke informatie er al beschikbaar was, voor overgegaan werd tot het besluit een enquête in te stellen. GroenLinks betoogde dat een enquête zou kunnen bijdragen aan een ongewenste politisering van de Eerste Kamer, en wanneer er een enquête zou komen deze wel bij de taak van de Eerste Kamer als kwaliteitscontrolerend orgaan moest passen.

Uiteindelijk stemde een meerderheid voor instelling van het onderzoek. Er werd bewust gekozen voor een parlementair onderzoek in plaats van een parlementaire enquête. De voornaamste reden daarvoor, was dat de zware bevoegdheden die bij parlementaire enquêtes aan de commissie ter beschikking staan, bij dit onderwerp niet nodig zouden zijn. In de Eerste Kamer ontstond door het kiezen van deze 'lichte variant' bovendien een breder draagvlak.

De Parlementaire Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten binnen de rol van de Eerste Kamer

Niet alleen binnen de Eerste Kamer ontstond kritiek op het onderzoek, ook buiten de Eerste Kamer ontstonden enkele kritische geluiden. Uit meerdere hoeken kwam het verwijt dat het onderzoek overbodig zou zijn, omdat er al veel onderzoeken over privatisering en verzelfstandiging beschikbaar zijn. Dat is waar, maar op zich hoeft dat een parlementair onderzoek door de Eerste Kamer

Zijn voornaamste argument voor het instellen van een enquête, was de zorg dat bij processen van privatisering en verzelfstandiging te weinig aandacht was besteed aan publieke belangen.

Hofvijver.

nog niet in de weg te staan. Een volksvertegenwoordiging kan immers andere dingen aan de orde stellen dan andere overheidsinstanties en reguliere onderzoeksinstituten. De primaire taak van de Eerste Kamer ligt weliswaar op het gebied van wetgeving, maar voorzitter van de onderzoekscommissie Roel Kuiper (Christen-Unie) vindt het – hoe kan het ook anders – juist goed dat de Eerste Kamer zich ook op andere gebieden ontwikkelt. In Trouw zegt hij daarover: “Ik ben ervan overtuigd dat eigen onderzoek de informatiepositie van de Eerste Kamer versterkt. Deze Kamer kijkt al lang niet meer alleen naar de wetstechniek. Sinds een jaar of tien zie je de behoefte in de Eerste Kamer groeien om de hele richting van het beleid bij de afwegingen te betrekken. En daarvoor heb je meer informatie nodig.”³

Het instellen van een onderzoek als zodanig is misschien een nieuwe stap geweest, maar bij de formulering van de hoofdvraag en deelvragen van het onderzoek is wel duidelijk te zien dat rekening is gehouden met de specifieke taakopvatting van de Eerste Kamer vooral een ‘reflectiekamer’ te zijn. Het onderzoek heeft vooral aandacht voor de kwaliteit en zorgvuldigheid van wetgeving bij het proces van privatisering en verzelfstandiging. Het onderzoek richt zich dan ook niet op politieke verantwoordelijkheid, maar eerder op de kwaliteit van het wetgevingsproces en op de vraag in hoeverre bij dat proces rekening is gehouden met publieke belangen. Het eindrapport zal voornamelijk aanbevelin-

gen geven aan de Staten-Generaal voor toekomstige besluitvorming. Vanaf het begin van het onderzoek werd daarom vooropgesteld dat het onderzoek niet was bedoeld als inquisitie en er zeker geen ‘koppen hoefden te rollen’. Het onderzoek past daarom juist goed bij de rol van de Eerste Kamer. Van oudsher is de Eerste Kamer immers voornamelijk gericht op de kwaliteit, zorgvuldigheid en uitvoerbaarheid van wetgeving, en de maatschappelijke betekenis van het overheidsoptreden. Privatisering en verzelfstandiging zijn maatschappelijke thema’s waar veel burgers mee te maken krijgen en waar ook veel aandacht voor is. Het is goed wanneer de Eerste Kamer, die immers net zoveel als de Tweede Kamer het Nederlandse volk vertegenwoordigt, daar onderzoek naar doet en de positie van Nederlandse burgers ten opzichte van maatschappelijke thema’s in kaart brengt. **N**

- 1 Bert van den Braak, ‘Geen zelfreflectie, maar zelfbewustzijn. De Eerste Kamer in de periode 1995-2009’, 27 augustus 2009.
- 2 Handelingen I 2010-2011, 20, 5.
- 3 Cees Van der Laan, ‘Geen inquisitie, maar luisteren en leren’, Trouw, 4 juni 2012.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

GEFELICITEERD!

*De Universiteit Leiden is door de
Times Higher Education Ranking uitgeroepen
tot de beste universiteit van Nederland.*

NOVUM feliciteert de Universiteit Leiden
van harte met deze geweldige prestatie!

Door Tjalling Reijnders en Maurits Helmich

IN GESPREK MET

Jan Crijns

Hoogleraar Straf- en strafprocesrecht

De vraag die ik in mijn proefschrift stel is of die afspraken tussen het OM en de burger beschouwd kunnen worden als overeenkomsten.

NOVUM heeft gesproken met Jan Crijns, wiens harde werken de afgelopen jaren is beloond met een onderscheiden proefschrift, een aanstelling tot raadsheer-plaatsvervanger en een aanstelling tot hoogleraar strafrecht aan onze faculteit. NOVUM sprak hem onder andere over zijn proefschrift, het strafrechtelijk klimaat in Nederland en zijn toekomst.

In 2010 promoveerde u cum laude op het proefschrift “De strafrechtelijke overeenkomst. De rechtsbetrekking met het Openbaar Ministerie op het grensvlak van publiek- en privaatrecht”. Kunt u in het kort uitleggen waar het onderzoek zich op toespitst?

“De afgelopen twee decennia worden steeds vaker binnen de context van het strafproces afspraken gemaakt tussen het Openbaar Ministerie en burgers. Je kunt dan zowel denken aan afspraken met verdachten als met getuigen. Een mooi actueel voorbeeld van deze laatste categorie vormt het Passageproces dat op dit moment in Amsterdam aan de gang is. Ook kan aan minder spectaculaire voorbeelden worden gedacht, zoals de transactie om eenvoudige veelvoorkomende criminaliteit buiten de rechter om af te doen. De vraag die ik in mijn proefschrift stel is of die afspraken tussen het OM en de burger beschouwd kunnen worden als overeenkomsten. Mijn antwoord was dat de meeste van dit soort consensuele figuren binnen het strafrecht inderdaad gezien kunnen worden als overeenkomsten. De vervolgyraag is dan welk recht daarop van toepassing is: het strafrecht, het privaatrecht of een mix van beide? Dat antwoord ligt genuanceerder. Dergelijke overeenkomsten worden gesloten binnen de context van het strafproces en dienen te passen binnen de taak en de doelstelling van het OM. Daarom is het strafrechtelijke normatief kader leidend. Wel kun je het privaatrecht secundair toepassen daar waar het strafrecht tekortschiet. Het strafrecht is er namelijk niet goed op berekend om met dit soort figuren te werken. De wetgever heeft de figuur van de strafrechtelijke overeenkomst wel in het leven geroepen, maar heeft daar niet het bijpassende normatief kader bij gegeven. Gevolg hiervan is dat de rechtsgevolgen bij het niet nakomen van een dergelijke overeenkomst in sommige gevallen best onduidelijk zijn. De wetgever heeft daar niet goed over nagedacht.”

Anthony Ewoud Jan Modderman (1838 - 1885).

De Moddermanprijs is een prijs die één keer per twee jaar wordt uitgereikt aan iemand die onderzoek op het gebied van strafrecht heeft gedaan dat getuigt van bijzondere wetenschappelijke kwaliteit. Daarmee wordt de uitmuntende kwaliteit van uw proefschrift onderstreept. Wat betekent het voor u dat u die prijs heeft gewonnen?

“Dit was de kers op de taart. Toen ik mijn proefschrift afrondde en succesvol verdedigde was de voldoening natuurlijk al erg groot. Als dan twee jaar na de promotie het proefschrift ook nog eens in de prijzen valt, is dat erg eervol. De Moddermanprijs is een belangrijke prijs in strafrechtelijk Nederland. Het geeft dus erg veel voldoening als je proefschrift met deze prijs wordt gelauwerd.”

U blijft ook als research fellow verbonden aan het onderzoeksprogramma Criminal Justice: Legitimacy, Accountability and Effectivity. Bouwt u voort op het onderzoek dat u heeft gedaan in uw proefschrift of bent u ergens anders onderzoek naar aan het doen?

“Ik doe nog steeds onderzoek dat gelieerd is aan mijn proefschrift. Voornamelijk omdat ik door mijn proefschrift beschouwd word als expert op dit onderwerp en daarom door de buitenwereld er naar bevraagd word. Maar ik ga hier niet nog boeken vol over schrijven. Mijn huidige onderzoek hangt weliswaar samen met mijn promotieonderzoek, maar tegenwoordig richt ik mijn blik breder op allerhande problematiek op de grens van het strafrecht met andere rechtsgebieden, zoals het bestuursrecht, het civiele recht en het Europees recht. Ik doceer bijvoorbeeld het vak Rechtshandhaving in de master, waarin ik laat zien dat de problematiek van rechtshandhaving vanuit verschillende perspectieven kan en dient te worden bekeken. Denk bijvoorbeeld aan het afzetten van handhavinginstrumenten als de strafbeschikking binnen het strafrecht tegen de bestuurlijke boete in het bestuursrecht. Hoe verhouden deze instrumenten zich tot elkaar en hoe ontwikkelen zij zich ten opzichte van elkaar? Worden ze niet inwisselbaar? Met dat type vragen houd ik mij tegenwoordig voornamelijk bezig.”

Op de Leiden Law Blog heeft u zich negatief uitgelaten over Rutte I. Wat waren uw grootste bezwaren tegen het beleid van Rutte I?

“Samen met collega Maartje van de Woude heb ik in ons blog voornamelijk het proces van totstandkoming van nieuwe strafrechtelijke wetgeving bekritiseerd. Wij meenden te constateren dat Rutte I als een olifant door de porseleinkast van het strafrecht ging. Men leek redelijk blind en doof voor kritische geluiden en tegenargumenten vanuit de rechtspraktijk en de wetenschap. In het wetgevingsproces worden veel adviesorganen zoals de Nederlandse Orde van Advocaten, de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en de Raad voor de Rechtspraak geconsulteerd. Wij – en de Eerste Kamer en de Nationale ombudsman met ons – meenden te constateren dat veel van die adviezen behoorlijk kritisch waren, maar dat het kabinet daar desondanks weinig mee deed. Vrijwel steeds werd er gewoon doorgedaan op de ingeslagen koers. Het ging dan niet zelden over hele fundamentele wetgeving zoals het boerkaverbod – waarbij de godsdienst-

Wij meenden te constateren dat Rutte I als een olifant door de porseleinkast van het strafrecht ging.

vrijheid in het geding is – en de kostendeckende griffierechten – waarmee rechtstreeks de toegang tot de rechter wordt geraakt. Er leek maar weinig tijd te worden ingeruimd voor kritische reflectie.”

Zijn de wetsvoorstellen zoals het boerkaverbod, de kostendeckende griffierechten, maar ook de minimumstraffen en de wietpas, niet een gevolg van de verharding van de maatschappij?

“Ik weet niet of de maatschappij zelf verhard is. De maatschappij is in ieder geval minder tolerant geworden ten opzichte van normoverschrijdend gedrag. De maatschappij vraagt nu eenmaal om een hardere aanpak van normoverschrijdend gedrag en dat vertaalt zich in een verharding van het strafrecht. Die ontwikkeling zien we echter al sinds het drama van 11 september 2001. Dat is dus niet alleen iets van Rutte I. Je kunt kritisch zijn over deze verharding – en eerlijk gezegd ben ik dat ook – maar we moeten wel constateren dat deze verharding uiteindelijk via een legitieme democratische procedure tot stand wordt gebracht. Dit is blijkbaar waar de samenleving op dit moment behoefte aan heeft.”

We staan volgens u minder tolerant tegenover normoverschrijdend gedrag. Normoverschrijdend gedrag is natuurlijk niet gewenst. Waarom denkt u dan dat het kwaad kan om hard te zijn tegen normoverschrijdend gedrag?

“De reacties op normoverschrijdend gedrag zijn tegenwoordig soms wel wat erg overtrokken. De teneur in de samenleving is steeds meer dat alles een misstand is en dat alles dus bestraft moet worden. Er worden dan direct hardere en hogere straffen geëist, terwijl een rustige reactie ook wel kan volstaan. Het is bijvoorbeeld nog steeds zo dat een voorwaardelijke straf veel effectiever invloed heeft op iemands gedrag gedurende de tijd van die voorwaardelijke straf, dan een onvoorwaardelijke straf die enkel hoeft te worden uitgezeten of betaald.

Ten opzichte van de jaren '60 en '70 is de maatschappij heden ten dage minder tolerant tegenover normoverschrijdend gedrag. Daar valt een ontwikkeling in te zien. Het gevolg van strikte handhaving van elke wetsovertreding kan zijn dat je de ontwikkeling van bepaalde normen in de weg staat. Het is dus verstandig om daar met enige terughoudendheid mee om te gaan. Dat komt ook de verhouding tussen burgers en normhandhavers ten goede. Als jij om half twee 's nachts naar huis loopt en je een rood stoplicht negeert terwijl de straat volledig is verlaten, dan lijkt het mij verstandig dat de agent die de overtreding constateert een oogje toeknijpt.”

Vreest u dat er een aannemelijke kans is dat het aankomende kabinet met wetsvoorstellen komt die net zo controversieel zijn als enkele van de wetsvoorstellen onder Rutte I?

“De verharding is redelijk constant, alhoewel het bij Rutte I wel héél hard is gegaan. Ik denk dat de scherpe kantjes er met een kabinet VVD-PvdA wel een beetje vanaf zullen gaan. Ik zie

bijvoorbeeld het boerkaverbod niet direct opgenomen worden in het coalitieakkoord tussen VVD en PvdA. Niettemin moeten we niet een radicaal andere koers verwachten. Op het gebied van veiligheid en criminaliteitsbestrijding bestaat er nu eenmaal geen grote links-rechts tegenstelling binnen de Kamer: de *tough on crime* benadering wordt vrijwel kamerbreed gedragen. Het is ook niet zo dat de maatschappij begint te vragen om een *softer* strafrecht. Wel zijn er zo nu en dan tegengeluiden te horen. Zo is dit jaar stichting MENS opgericht. Dat is een stichting van jonge wetenschappers en praktijkjuristen die vragen om een humaner strafrecht. Zij zijn dus duidelijk tegen een verharding van het strafrechtklimaat, maar dat is geen opvatting die op dit moment al breed wordt gedragen binnen de samenleving.”

Is een roep om een harder strafrecht niet van alle tijden?

“Nee, er is wel degelijk sprake van een zekere conjunctuurbeweging. Als je het strafrechtklimaat anno nu vergelijkt met het strafrechtklimaat van honderd jaar geleden, dan kun je zeker constateren dat het strafrechtklimaat per saldo verhard is. Maar in de jaren '60 en '70 was het strafrecht weer veel humaner dan nu. Pas vanaf de bezuinigingsoperatie van de jaren '80, de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit in de jaren '90 en de ontwikkelingen na 9/11 zijn we weer verder richting de verharding gegaan.”

Wat vindt u van de uitspraak van dhr. Teeven over het 'inbrekersrisico'?

“Ik vind het geen verstandige uitspraak. Daarmee wordt de inbreker in feite vogelvrij verklaard en daar kan ik niet achter

Inbrekers zoeken het risico om gedood te worden zelf op.

staan. Wat mij verbaast, verontrust en eigenlijk ook wel irriteert is hoe ongenueanceerd en hoe onjuist dit debat over noodweer telkens wordt gevoerd. In de media wordt telkens vrijwel alleen de vraag gesteld of de burger zich mag verdedigen als hij een inbreker in zijn huis betrapt. De wetgever heeft al lang antwoord gegeven op die vraag: ja, dat mag, maar wel met inachtneming van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. De discussie in de media gaat vrijwel nooit over deze eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het is uiteindelijk aan de rechter om te toetsen of iemand zich gelegitimeerd heeft verdedigd binnen de grenzen van noodweer of, desnoods, noodweererces. Wel kan de rechter de maatschappelijke opvattingen ten aanzien van het recht op zelfverdediging meewegen in zijn oordeel over wat proportioneel en subsidiair is. Er is dus wel degelijk enige ruimte om de maatschappelijke opvattingen een plek te geven binnen de jurisprudentie.”

Op de door het blad Mr. gestelde vraag met wie u een cel zou willen delen, antwoordde u dat u graag met de toekomstige Minister van Justitie van gedachte zou willen wisselen over de vraag hoe het strafrecht zich de komende jaren zou moeten ontwikkelen. Stel dat u Minister van Justitie wordt, hoe zou het strafrecht volgens u de komende jaren zich moeten ontwikkelen?

“Ik zou de wetgevingsmachine min of meer willen stopzetten. Nu is het zo dat bij elk incident er nieuwe wetgeving ontstaat zonder dat daarbij de vraag wordt gesteld of die nieuwe wetgeving wel echt noodzakelijk is. Een goed voorbeeld is de wetgeving die in ontwikkeling is naar aanleiding van het incident met Saban B. Zijn voorlopige hechtenis werd door de rechter geschorst wegens familieomstandigheden. Hij is vervolgens niet meer teruggekomen. De rechter heeft een afweging moeten maken tussen het algemeen belang van strafvordering en het persoonlijk belang van Saban B., waarbij artikel 5 EVRM, het recht op vrijheid, in de belangenafweging betrokken moet worden. Die belangenafweging moet nu eenmaal gemaakt worden en dat is in dit geval – naar we achteraf kunnen vaststellen – misgegaan. De wetgever vertoont vervolgens een pavlovreactie en heeft de bevoegdheid tot tijdelijke schorsing direct weggehaald bij de rechter om deze vervolgens neer te leggen bij de uitvoerende macht: de directeur van de inrichting. Die directeur zit vervolgens met precies hetzelfde toetsingskader als de rechter, terwijl uit niets blijkt dat hij beter zou zijn toegerust om de noodzakelijke afweging te maken. Hooguit zal hij vanuit zijn verantwoordelijkheid minder vaak de voorlopige hechtenis schorsen, hetgeen in individuele gevallen strijd kan opleveren met artikel 5 EVRM. Door dergelijke pavlovreacties van de wetgever draait de wetgevingsmachine de afgelopen tien jaar op volle toeren, zonder dat Nederland daarvan per se veiliger wordt. Die machine moet wat mij betreft dus grotendeels worden stopgezet. In plaats daarvan dient tijd, geld en energie te worden gestoken in een drastische verbetering van de organisatie binnen de strafrechtspleging. In februari zijn er twee hele kritische rapporten van de Algemene Rekenkamer en het WODC verschenen, waarin wordt geconstateerd dat de strafrechtelijke keten buitengewoon inefficiënt functioneert. Als je dat op orde

weet te krijgen, dan bereik je vermoedelijk veel meer dan met het veelvuldig invoeren van nieuwe wet- en regelgeving. Ik denk dat daar nog heel veel te winnen valt.”

Hoogleraar, onderscheiden onderzoeker, honorair raadsheer- plaatsvervanger, rechter-plaatsvervanger, kersverse vader – the sky is the limit. Welke dromen wil en gaat u in de toekomst nog uit laten komen?

“Het is het afgelopen jaar heel hard gegaan. In één jaar tijd heb ik vele nieuwe rollen gekregen. Ik ben eerder dit jaar begonnen als raadsheer-plaatsvervanger in Den Bosch en recentelijk als hoogleraar en dan onlangs als klap op de vuurpijl ook nog vader geworden. In al deze rollen valt er nog meer dan genoeg te leren. Ik wil de komende jaren op een kwalitatief hoog niveau blijven nadenken over hoe het strafrecht zich moet ontwikkelen. En daarnaast heel goed worden in de verschillende rollen die ik nu al heb, dat is voorlopig de ambitie.” ■

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

FILMRECENSIE

Garden State

De 'quarterlife crisis': de twintigplusser die niet waar hij in het leven staat

Garden State.

In 2004 kwam Zach Braff – bij het grote publiek bekend door zijn rol als J.D. in de televisieserie *Scrubs* – met een weergaloos regiedebuut: *Garden State*. In de film komt Andrew Largeman (gespeeld door Braff) na negen jaar afwezigheid terug naar zijn geboortestadje in verband met het recent overlijden van zijn moeder. De dagen die volgen na de begrafenis worden gependend in het bijzijn van oude vrienden en een meisje dat Largeman heeft ontmoet en waar hij steeds meer naar toe groeit. De gebeurtenissen die zich gedurende die dagen afspelen zijn essentieel voor Largeman's zoektocht naar hoe hij zijn leven vorm wil gaan geven.

Richtingloosheid

Andrew Largeman is zesentwintig jaar oud en probeert een bestaan op te bouwen in Los Angeles als acteur, hoewel zijn carrière allesbehalve in een lift zit. Door een vreselijke gebeurtenis op jonge leeftijd zit hij het overgrote deel van zijn leven aan de antidepressiva. Als hij terug naar New Jersey gaat, laat hij zijn pillen achter in LA, wordt hij geconfronteerd met een vader waar

hij niet mee weet te communiceren en komt hij vrienden tegen die net als hij nog niet hun plek op de wereld hebben gevonden. Zo ook Mark: een oude vriend van Largeman die nog bij zijn moeder woont en werk heeft gevonden op de plaatselijke begraafplaats. Elke vorm van aansporing door zijn moeder wordt door Mark genegeerd. “She makes me feel like I gotta impress her all the fucking time. And you know what? I’m okay with being unimpressive; I sleep better.” Een andere oude vriend van Largeman is Jesse. In tegenstelling tot Mark, die financieel altijd krap zit, is Jesse multimiljonair geworden in zeer korte tijd. Ondanks het financiële succes is Jesse echter net zo richtingloos als Mark en Largeman. Op de vraag wat hij doet nu hij zo rijk is, antwoordt hij dan ook: “Nothing. Seriously. Absolutely nothing. I’ve never been so bored in my entire life”. Ze slijten de avonden door flink te feesten en zich te verdoven met alcohol en andere vormen van drugs. Gedurende bijna de hele film houdt deze lethargische en bijna gevoelloze houding jegens het leven aan. Het is pas als Largeman het bijzondere meisje Sam ontmoet dat hij weer in staat is om daadwerkelijk te voelen en te ervaren. Door de relatie die hij met haar in korte tijd opbouwt, wordt hij zelfverzekerd genoeg om zich te confronteren met het richtingloze leven dat hij leidt en ziet hij onder ogen dat drastische veranderingen noodzakelijk zijn om zijn leven weer op de rails te krijgen.

Quarterlife crisis

Garden State laat heel doeltreffend de worstelingen zien waar twintigplussers heden ten dagen mee kunnen zitten. De twintigplusser die niet weet waar hij in het leven staat, welke richting hij op wil gaan of überhaupt wat hij van het leven verwacht, heeft een quarterlife crisis. Dit gaat vaak samen met angst, twijfel, doelloosheid en richtingloosheid. De overgang van de middelbare school naar het vervolgonderwijs is vaak niet zo heel groot.

Deze weg naar volwassenheid moet genomen worden, maar brengt de nodige moeilijkheden en obstakels met zich mee

Sam en Largeman.

Er komt enigszins wat meer verantwoordelijkheid bij kijken, maar valt in beginsel makkelijk te overzien. Het is de overgang van de studentenwereld naar de grotmensenwereld, die door sommige pas afgestudeerden als zeer moeilijk wordt ervaren. Deze weg naar volwassenheid moet genomen worden, maar brengt de nodige moeilijkheden en obstakels met zich mee.

Heden ten dage wordt de weg naar volwassenheid nog veel moeilijker gemaakt dan hij al was. De werkloosheid onder jongeren in de Eurozone staat op een recordhoogte: 22,8% van de jongeren onder 25 heeft geen baan. In Spanje was begin dit jaar zelfs sprake van 48,7% werkloosheid onder de jongeren. Hoewel Nederland het minder slecht doet (zo'n 12% van de mensen onder de 25 is werkloos) is werkloosheid onder adolescenten ook hier een probleem. De arbeidsmarkt ziet er ook voor hoogopgeleiden steeds slechter uit. De meeste vacatures die een baan op niveau aanbieden, worden overspoeld met sollicitanten. Zelfs indien iemand uitermate gekwalificeerd is, is er geen zekerheid. Dan maar een extra master. Feit is echter dat doorstuderen steeds duurder wordt en het voor studenten dus lastiger is om de komst naar de arbeidsmarkt uit te stellen en beter voor te bereiden. En dan nog, zelfs met twee masters is iemand nog niet verzekerd van een baan. Het devies: doe een studie of kies een vakkenpakket met baan-garantie; spek je cv met allerhande nevenactiviteiten, ongeacht of je ze leuk vindt of niet; kies met je hoofd, niet met je hart. Het gevolg hiervan is dat veel mensen in een quarterlife crisis terecht kunnen komen. Als je immers niet meer je hart kan volgen, wat dan wel?

Dat de quarterlife crisis actueel en alom is, werd doeltreffend beschreven toen op 30 augustus dit jaar Barack Obama op de populaire website reddit.com een half uur lang vragen beantwoordde van bezoekers van de site, en dus ook van deze pas afgestudeerde: *"I am recent law school graduate. Despite graduating from a top school, I find myself unemployed with a large student loan debt burden. While I'm sure my immediate prospects will improve in time, it's difficult to be optimistic about the future knowing that my ability to live a productive life -- to have a fulfilling career, to buy a house, to someday raise a family -- is hampered by my debt and the bleak economic outlook for young people."*

Largeman

De president van de Verenigde Staten van Amerika antwoordde als volgt: *"I understand how tough it is out there for recent grads. You're right - your long term prospects are great, but that doesn't help in the short term. Obviously some of the steps we have taken already help young people at the start of their careers. (...) I don't promise that this will solve all our immediate economic challenges, but my plans will lay the foundation for long term growth for your generation, and for generations to follow. So don't be discouraged - we didn't get into this fix overnight, and we won't get out overnight, but we are making progress and with your help will make more."*

De mooie woorden van president Obama bieden op het moment weinig soelaas. Deze wanhopige, pas afgestudeerde jurist heeft geen idee wat hij nu moet doen en Obama weet niets anders te zeggen dan 'geduld hebben' en hem een mooie toekomst te beloven indien hij op de democraat stemt eind dit jaar. Het is illustratief voor deze wereldwijde trend van de quarterlife crisis.

The infinite abyss

De film biedt – net als Obama – de kijker met een quarterlife crisis geen oplossing. Dat is ook helemaal niet de bedoeling. De film laat een zeer kort, maar belangrijk moment zien in het leven van iemand met een quarterlife crisis. Onder begeleiding van prachtige muziek zien we scene na scene Largeman groeien richting de conclusie dat hij verantwoordelijk is voor zijn eigen leven en het verloop daarvan. Hoewel het zeker geen *happy ending* is, eindigt de film hoopvol, namelijk met de vraag die Largeman aan Sam stelt vlak nadat hij heeft besloten niet terug te gaan naar Los Angeles: "What do we do now?" In plaats van zich over te geven aan de apathische, lusteloze situatie waarin hij zit, vraagt hij zich af wat hij moet gaan doen om daaraan te ontsnappen. De kijker zal op dat moment terug denken aan een eerdere scene waarin Largeman Albert ontmoet, een man die een diepe kloof bewaakt en daar 's nachts in afdaalt op zoek naar een unieke ontdekking. Als de mannen afscheid van elkaar nemen zegt Largeman: "Good luck exploring the infinite abyss", waarop Albert antwoordt: "you too". En dat is de boodschap van de film. Hoe richtingloos je ook in het leven staat, blijf ontdekken. **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

ZAAK V/D MAAND

De Krokettenfusie, een gevaar voor de Nederlands markt voor diepvriessnacks

In het begin van het jaar 2012 werd in de kranten gesproken over een mogelijke fusie tussen de moederbedrijven van de snackproducenten Mora en Van Dobben.¹ De Hollandse snacks van deze merken, zoals kroketten en bitterballen, zijn bij iedereen bekend en ook zeker geliefd tijdens de borrel. Met de totstandbrenging van een gemeenschappelijke onderneming waarin de moederbedrijven, Royaan en Ad van Geloven, worden ondergebracht, zullen twee grote bekende merken worden samengevoegd. Bij de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) begonnen daarom alarmbellen te rinkelen, want hier zou het wel eens kunnen gaan om een gevaar voor de Nederlandse markt

voor diepvriessnacks. Het gaat hier namelijk om de twee belangrijkste snackmerken van Nederland, die door een fusie een erg sterke positie kunnen krijgen op de markt voor diepvriessnacks. Deze sterke positie kan het aantrekkelijk maken om de prijzen op te voeren en minder geld te steken in innovatie en kwaliteit van de snackproducten.² De consument zal hier van de dupe worden.

De Melding

De snackproducenten, Mora en Van Dobben, hebben het voornemen om te fuseren gemeld bij de Raad van de NMa. Zij zijn hiertoe verplicht, alvorens zij mogen fuseren (art. 34 Mw). De

De snackproducenten zijn medegedeeld dat er inderdaad sprake is van een mogelijke belemmering van de concurrentie voor diepvriessnacks.

NMa

Raad van de NMa heeft bekeken of de voorgenomen concentratie de daadwerkelijke concurrentie op de Nederlandse markt of een deel daarvan op een significante wijze zou kunnen belemmeren.

Als er een economische machtspositie in het leven wordt geroepen of wordt versterkt, is dat een duidelijke aanwijzing. Is er sprake van een belemmering van de concurrentie, dan is een vergunning vereist voor de concentratie (art. 37 Mw). De snackproducenten zijn medegedeeld dat er inderdaad sprake is van een mogelijke belemmering van de concurrentie voor diepvriessnacks. Dit komt doordat met de fusie een groot marktaandeel ontstaat, waardoor een sterke marktpositie wordt gecreëerd.³

Het Onderzoek

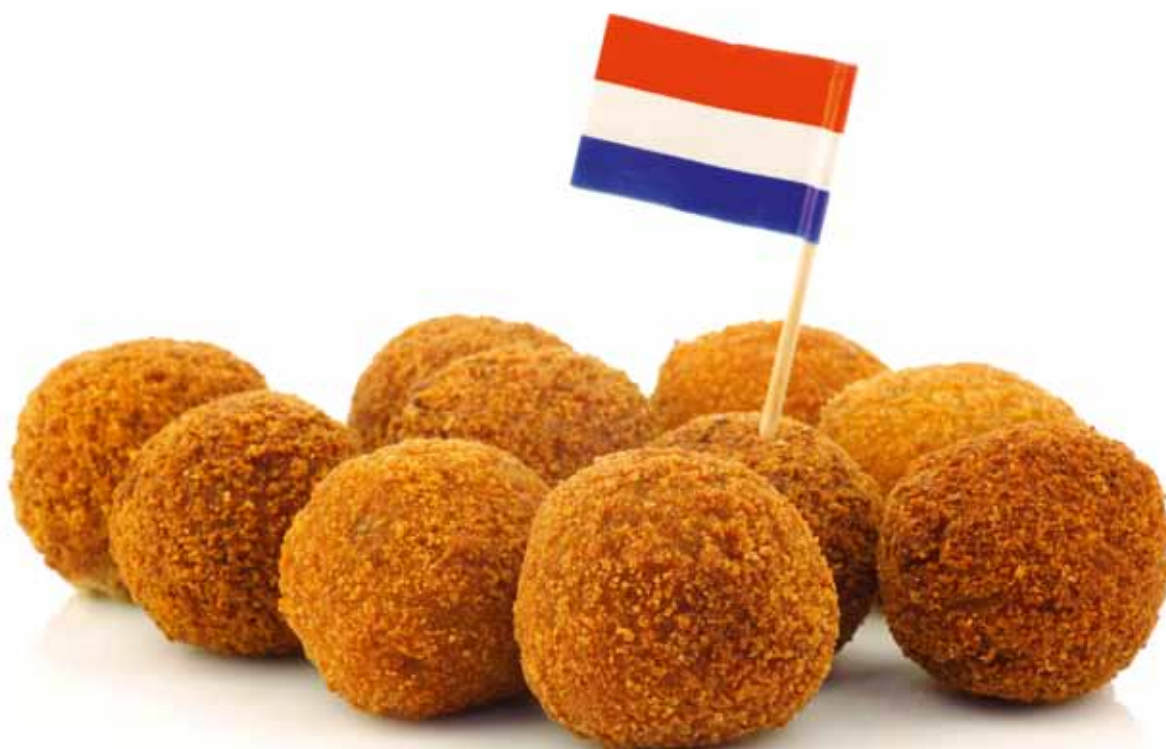
De NMa heeft vervolgens uitgebreid onderzoek gedaan naar de te verwachten gevolgen van de concentratie voor de mededinging op de relevante markten. Hierop volgde 5 oktober jl. een besluit over de aangevraagde vergunning betreffende de fusie van Royaan en Ad van Geloven. Hieronder zal het onderzoek van de NMa besproken worden en daarbij beperkt blijven tot de supermarkten als afnemers.

Om te bepalen of er sprake is van een belemmering van de concurrentie moet eerst vastgesteld worden om welke relevante productmarkt en geografische markt het gaat. Voor de relevante productmarkt wordt gekeken naar de vraag en aanbodzijde. Aan de vraagkant wordt gekeken naar de producten die vervangbaar zijn door elkaar. Men gebruikt de SNIPP-test om te achterhalen of het gaat om substitutieproducten. Bij de SNIPP-test wordt de prijs van product X met een klein percentage verhoogd. Als de consumenten dan sterk reageren door over te stappen op product Y, dan zijn de producten door elkaar vervangbaar. Dat wijst erop dat de producten X en Y tot dezelfde productmarkt behoren aan de vraagzijde. Voor de aanbodzijde is de vraag of de aanbieders

van product X snel kunnen overstappen tot het produceren van product Y. De geografische markt wordt vastgesteld door na te gaan binnen welk geografisch gebied aanbieders onder homogene voorwaarden het desbetreffende product kunnen aanbieden.⁴

Voor de bepaling van de productmarkt is gekeken naar het onderscheid tussen diepvriessnacks en verse niet-ingevroren snacks. Uit het marktonderzoek van de Europese Commissie blijkt dat de twee producten zich niet in dezelfde prijsklasse bevinden. Daarnaast bestaat ook niet voor alle snacks een vers, niet-ingevroren alternatief. Kroketten, frikadellen, kaassoufflés en bitterballen zijn immers niet vers in de supermarkt verkrijgbaar. Consumenten kunnen dus niet (zonder en meer) overstappen op een soortgelijk product bij een prijsverhoging van diepvriessnacks. Tevens blijkt uit het marktonderzoek dat de productie van producten die zowel ingevroren als vers verkrijgbaar zijn, niet met elkaar te vergelijken zijn. Niet alleen vergen diepvriessnacks meer vriescapaciteit, ook is er een verschil in het technische productieproces, de inpakmethode en is er een ander logistiek proces nodig. Aangezien er niet eenvoudig van de productie en de verkoop van de diepvriesproducten naar de verse producten en vice versa overgeschakeld kan worden, concludeert de Raad dat de productie en verkoop van de twee producten niet tot dezelfde productmarkt behoren.⁵

De geografische markt is eveneens met behulp van het marktonderzoek van de Europese Commissie bepaald. In dit onderzoek is gefocust op de marketing strategie van de producenten en afnemers en daarbij het belang van kennis over aspecten als consumentenvoorkeuren en merkbekendheid. Dat bitterballen en gefrituurde snacks een beroemde Hollandse delicatessen zijn, blijkt wel uit reisartikelen. In de Huffington Post zijn de bitterballen nog expliciet door een Amerikaanse reporter genoemd.⁶ Dit geeft aan dat de Nederlanders diepvriessnacks van goede en noemenswaardige kwaliteit is. Het marktonderzoek van de

Voor de bepaling van de productmarkt is gekeken naar het onderscheid tussen diepvriessnacks en verse niet-ingevroren snacks.

Europese Commissie geeft dan ook aan dat het voor het succesvol produceren en verkopen van een merk diepvriessnacks, kennis van de Nederlandse markt belangrijk is. Ook moet de producent goed bekend zijn met de productkenmerken van diepvriessnacks zoals kroketten en bitterballen. Niet alleen de vorm en grootte zijn van belang, uiteraard gaat het ook om de inhoud. De afnemers willen inkopen bij ondernemingen die kennis van zaken hebben en doen dan ook geen inkopen in het buitenland. De enige uitzondering zijn de Aziatische snacks, broodsnacks, kipsnacks en mini kipsnacks. Buitenlandse ondernemingen hebben met deze producten wel een wezenlijke marktpositie weten te verwerven, wat wellicht ook niet zo verbazingwekkend is met Aziatische snacks. Uit het voorgaande volgt dat de geografische markt van diepvriessnacks op een uitzondering na zich beperkt tot Nederland.⁷

Nu de relevante productmarkt en geografische markt zijn afgebakend, kan worden bekeken of met de voorgenomen concentratie de mededinging wordt beperkt. De NMa heeft de concurrentiedruk van elke diepvriessnack apart geanalyseerd. Bij de kroketten bleek dat Mora en Van Dobben elkaars grootste concurrent zijn. Zij hebben een gezamenlijk marktaandeel van 80 a 90 procent. De concurrentiedruk van andere partijen is daardoor zeer beperkt. De NMA schat dat daardoor een geringe kans van slagen is voor nieuwkomers bij markttoetreding. Deze machtspositie leidt tot het resultaat dat afnemers weinig macht hebben om eisen te stellen. Voor minisnacks, zoals bitterballen, heeft de NMa een prijs-simulatie uitgevoerd. Daaruit bleek dat de fusie de ondernemingen in staat stelt om een duurzame en significante prijsverhoging door te voeren. Op de Nederlandse markt voor productie en verkoop van kroketten en minisnacks zal de mededinging op een significante wijze worden belemmerd door de concentratie van Royaan en Ad van Geloven. Echter niet alle diepvriessnacks zijn in gevaar. Royaan en Ad van Geloven zullen nog voldoende concurrentiedruk op de Nederlandse markt van kaassoufflés hebben. Er is onlangs een marktpartij bijgekomen die een marktaandeel heeft verworven dat aanzienlijk groter is dan dat van Ad van Geloven. Dit geeft de NMa het vertrouwen dat er voldoende concurrentie bestaat bij de verkoop en productie van kaassoufflés. Tot slot zijn er nog snacks waar slechts één of zelfs geen van de twee partijen een aanzienlijk marktaandeel in heeft en waarbij de toevoeging van het marktaandeel van de andere partij weinig verandering zal brengen in de marktpositie. Voor deze markten vormt de concentratie geen belemmering voor de mededinging.⁸

Het Besluit van de NMa

De concentratie van Royaan en Ad van Geloven zal tot gevolg hebben dat op de Nederlandse markt voor de productie en verkoop van een aantal snacks de daadwerkelijke mededinging significant belemmerd zal worden. De NMa komt daarom tot de conclusie dat aan de vergunning voor de concentratie een aantal voorschriften verbonden moeten worden. Deze voorschriften hebben als doel de beperking van de mededinging te voorkomen. Een van deze voorschriften verplicht bijvoorbeeld dat het merknaam Van Dobben in licentie wordt gegeven aan een concurrent. Deze concurrent krijgt zes jaar de tijd om een merkwijziging door te voeren.⁹

Slotopmerkingen

Na het besluit van de NMa om een vergunning te verlenen, maar daarbij wel de voorwaarde stelde dat het merk Van Dobben moet worden afgestoten, hebben de partijen, Royaan en Ad van Geloven, in een persbericht gemeld dat de fusie niet door zal gaan. Zij geven aan geen overeenstemming te kunnen bereiken over de voorwaarden waaronder ze zouden gaan samenwerken.¹⁰ Laurens Sloot, hoogleraar retailmarketing aan de Rijksuniversiteit Groningen, heeft kritisch commentaar op het besluit van de Nma door de gevolgen dat het met zich bracht. De hoogleraar vindt het absurd dat de NMa de voorwaarde stelt dat het merk Van Dobben moet worden afgestoten. De NMa zou bang zijn voor een te dominante positie bij de productie en verkoop van kroketten. De hoogleraar stelt dat dit echter geen probleem is, want de grote inkooppartijen kunnen ongetwijfeld een vuist maken naar een krokettenfabrikant wanneer zij de kroketten bijvoorbeeld te duur vinden worden.¹¹ Enerzijds kan gesteld worden dat de NMa een besluit heeft genomen in het belang van de consument. Met dit besluit beoogde de NMa de concurrentie op de markt voor diepvriessnacks te behouden. Anderzijds kan men zich afvragen of de grote inkooppartijen zoals de Albert Heijn inderdaad geen invloed gehad zouden hebben op de kwaliteit en prijs van de kroketten. Maar nu de fusie niet doorgaat, is er misschien wel een ander groot maatschappelijk belang bij gediend met het behoud van de Van Dobben kroketten: de Nederlandse delicatessen.

- 1 Redactie, "Krokettenfusie voorlopig nog niet rond", AD 16 januari 2012, <http://www.ad.nl/ad/nl/5597/Economie/article/detail/3123484/2012/01/16/Krokettenfusie-voorlopig-nog-niet-rond.dhtml>.
- 2 Redactie, "NMa kritisch over 'krokettenfusie'", NOS Nieuws 13 februari 2012.
- 3 NMa, Besluit inzake concentraties in de meldingsfase, 13 februari 2012.
- 4 http://europa.eu/legislation_summaries/competition/firms/l26073_en.htm
- 5 NMa, Besluit inzake concentraties in de vergunningsfase, 5 oktober 2012, p. 7-9.
- 6 E.Farber, "10 Things Americans Can Learn From Amsterdammers", Huffington Post 10 april 2012.
- 7 NMa, Besluit inzake concentraties in de vergunningsfase, 5 oktober 2012, p. 27-29.
- 8 i.d. p. 31-68.
- 9 i.d. p. 74-82.
- 10 Redactie, "Krokettenfusie gaat niet door", NOS Nieuws 12 oktober 2012, <http://nos.nl/artikel/428730-krokettenfusie-gaat-niet-door.html>.
- 11 Audio, 'Uitspraak NMa over krokettenfusie was absurd', NOS Nieuws 12 oktober 2012, <http://nos.nl/audio/428790-uitspraak-nma-over-krokettenfusie-was-absurd.html>.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Ex-student moet woning verlaten

Een woningcorporatie mag een huurovereenkomst met een ex-student opzeggen wegens dringend eigen gebruik, ook als er geen campuscontract gesloten is. Dat heeft het gerechtshof in Den Haag op 16 oktober 2012 in hoger beroep besloten in een zaak tussen woningcorporatie DUWO en een ex-student. De ex-student had de zaak aangespannen, omdat hij zijn Delftse studentenwoning moest verlaten.

Uitspraak nalezen?

LJN BY0077

Bron: <http://juridischdagblad.nl/content/view/11903/53/>

Vlucht vertraagd? Recht op compensatie

Het HvJ EU heeft bevestigd dat passagiers van een vertraagde vlucht compensatie kunnen krijgen. Wanneer passagiers drie uur na de geplande aankomsttijd (of later) hun eindbestemming bereiken, kunnen zij aan de luchtvaartmaatschappij compensatie vragen, tenzij de vertraging het gevolg is van stakingen of extreem weer.

Uitspraak nalezen?

HvJ EU 10/10/2012, zaaknr. C-581/10,
Nelson / Lufthansa

Acteur is geen artiest

De Centrale Raad van Beroep stelt dat een acteur niet als artiest werkte, omdat hij samen met een psycholoog praktische trainingen gaf in het bedrijfsleven. Voor het recht op een WW-uitkering gelden daarom de gewone eisen, in tegenstelling tot de bijzondere voor artiesten.

Uitspraak nalezen?

LJN: BX8066

Zonder dollen

Twee werknemers zijn wat met elkaar aan het dollen, waarbij een van hen ongelukkig ten val komt. Is dit een bedrijfsongeval? Ja, oordeelt de rechter: de werksfeer maakt deel uit van de arbeidsomstandigheden.

Uitspraak nalezen?

LJN: BW9061

VERENIGINGEN GROTIUS

Waarde lezer,

Het was weer een roerende periode in oktober. Het begon met een gezellige late borrel op de vierde van oktober in de Branderij. Ook de commissieledenkennismakingsborrel op 15 oktober was voor de betrokkenen een zeer leuke gelegenheid, waarbij de kersverse commissieleden van Grotius de kans kregen elkaar te ontmoeten. Daarnaast zijn er tegen de tijd dat u dit leest ook nog andere geweldige activiteiten georganiseerd, zoals het bezoek aan het Internationaal Criminal Court, de Mini-Trip naar Brussel en een lezing over de ontwikkeling van de rechtsstaat in Afghanistan. Maakt u zich echter geen zorgen, november wordt minstens even druk!

Zo gaan wij op 14 november naar de TBS-kliniek kijken hoe de praktijk van de terbeschikkingstelling is. De echte Grotius-fanaat zal ook opmerken dat Grotius op 16 november stilletjes weer een jaartje ouder wordt. Onbeduidend, zo zal men denken. Niets is echter belangrijker dan deze dies van Grotius. Op 16 november wordt de vereniging namelijk 95! Hang de slingers dus lekker uit en zing ons lied voor de Grotiusvlag!

Week 45 (de week van 19 november) is het tentamenweek en uiteraard kunnen wij u hier ook mee helpen. Verscheidene kantoren zullen voor u perfecte tentamentrainingen aanbieden, waardoor u de stof een stuk beter zal begrijpen.

Laat verder uw lol niet door de tentamens verpesten, want u heeft iets om naar uit te kijken. Week 46 is immers de veelbesproken lustrumweek, met onder andere het prestigieuze lustrumcongres en het weergaloze lustrumslotfeest, dat nu al legendarisch is.

Meer informatie over het lustrum vindt u op de volgende twee pagina's en op onze website www.jfvgrotius.nl.

Het jaar is nu al flink begonnen en toch moeten we nog een heel eind. De vallende bladeren zullen u bestoken en de novemberregen zal u overspoelen. De dagen worden donkerder en de maanden van kou komen razendsnel dichterbij. Mocht u nu een keer weemoedig thuis zitten en denken aan de zomer, denk dan aan Grotius. Wees niet eenzaam; lees de NOVUM, borrel met ons mee en meld je aan voor onze activiteiten, want alleen wij geven uw winter weer de warmte die hij anders zo mist!

Wat wij als bestuur gaan doen de komende tijd? Nog wat meer in onze rol groeien, hard werken, de commissies begeleiden, uitstapjes organiseren, officiële gelegenheden bijwonen en vooral veel thee drinken op de bestuurskamer. Wellicht lopen we af en toe college, met heel veel geluk zijn wij zelfs in staat om af en toe de studieboeken weer op te pakken! Waar wij echter nog het meest zin in hebben is het contact met onze leden en die speciale momentjes met elkaar, waarbij men leert dat er meer te halen valt in een bestuursjaar dan 'zelfontwikkeling' of een goed CV. Een leuke tijd, dat is ook wat waard!

Wilt u delen in ons geluk? Graag zien wij u dan snel! **N**

Met vriendelijke groet,

Maurits Helmich, *Ab-actis*

Het is zover, JFV Grotius bestaat 95 jaar! Het 19^e lustrum is een feit en de faculteitsvereniging maakt er een meesterlijke week van. Van maandag 26 tot en met vrijdag 30 november zal het XIXe lustrum groots gevierd worden. Iedereen aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid is van harte uitgenodigd om tijdens het lustrum aanwezig te zijn, zodat de 95e dies van JFV Grotius onvergetelijk wordt!

Lustrum Openingsborrel

De lustrumweek begint op maandag 26 november om 16.00 uur in café de Branderij, het thuis van de borrelende Grotiaan. Borrel met leden, beschermheren en oudgedienden van de vereniging. Wissel sterke verhalen uit, drink een drankje op onze kosten en geniet van de foto's van 5 jaar JFV Grotius.

Oud-besturendiner

Na de borrel zullen we met oud-besturen van JFV Grotius gaan dineren in het centrum van Leiden.

Actieve ledendag en Grotianendiner

JFV Grotius organiseert het hele jaar door vele activiteiten voor haar leden. Maar deze activiteiten kunnen niet plaatsvinden zonder de inzet van alle actieve Grotianen! Met een dagvullende activiteit, een heerlijk diner en een Grotiuswaardig avondprogramma in het hart van onze hoofdstad Amsterdam, wordt dinsdag 27 november een dag om nooit te vergeten.

Juridisch dictee met Meesterlijke high tea

Van 'meesters in de rechten' wordt verwacht dat ze perfect Nederlands kunnen. Onder leiding van decaan Lawson zal er op woensdagmiddag 28 november tussen rechtenstudenten worden gestreden om de minste fouten tijdens het Juridisch Dictee. Achteraf zal er een lekkere high tea klaarstaan.

Carrière-event en Recruitmidentiner

Donderdag 29 november zal in het teken staan van carrière. Er zullen deze middag in de Sterrewacht gratis workshops gegeven worden die handig kunnen zijn voor een verdere juridische carrière. 's Avonds zal gedineerd worden met recruiters van vooraanstaande advocatenkantoren.

Congres

Het lustrumcongres is getiteld 'Toekomst in de rechtszaal: efficiëntie en kwaliteit van de rechtspleging'. Op vrijdag 30 november komen markante sprekers naar Leiden en zullen onderwerpen als supersnelrecht, mediation, e-Court en de nieuwe zaaksbehandeling besproken worden.

Togafeest

Om de lustrumweek daadwerkelijk Meesterlijk af te kunnen sluiten, organiseren we een Togafeest. Trek je magistrale toga aan en feest tot in de late uurtjes op hét feest waar nog vijf jaar lang aan gerefereerd zal worden.

Meer informatie over de activiteiten kun je vinden op www.jfvgrotius.nl. Nog geen lustrumtrui, zonnebril, mok of andere gadget bemachtigd? Bij de lustrumcommissie (bestaande uit Akke, Anna, Anous, Camiel, Debbie, Maartje, Marc, Laura & Rosalie) kun je altijd met vragen terecht. We zien je graag tussen 26 en 30 november!

FACULTEITSZAKEN

Emma Merckx is dit studiejaar ('12-'13) de assessor (student-lid) van het faculteitsbestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Zij behartigt de belangen van de studenten binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

Contactinformatie:

Adres: Steenschuur 25, kamer B.4.38, 2311 ES Leiden

Telefoon: 071 527 7621

Email: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 09.00 tot 10.00 uur

De eerste maanden van het nieuwe studiejaar zitten erop! De colleges zijn weer in volle gang en de eerste tentamens zijn gemaakt. De maanden oktober en november zijn altijd spannende maanden voor de eerstejaars studenten. Zo is half oktober de taaltoets gemaakt, die voor het eerst een bindend karakter draagt. Als er te weinig punten worden gehaald bij de taaltoets, kan de student niet deelnemen aan het vak 'Juridisch Betoog' in het tweede semester. Daarnaast zullen de eerstejaarsstudenten in november de eerste tentamens Encyclopedie van de Rechtswetenschap en Inleiding Staats- en Bestuursrecht maken; twee flinke tentamens van maar liefst 10 punten per stuk. Ook de ouderejaarsstudenten worden niet vergeten. Zo zullen veel studenten eind oktober hun bachelordiploma uitgereikt krijgen. Door de dreigende langstudeerboete – die inmiddels van tafel is – zullen dit jaar meer studenten hun diploma in ontvangst nemen dan voorgaande jaren.

Verskillende rankings wijzen erop dat het onderwijs van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid hoog scoort. Het feit dat we afgelopen september 1163 eerstejaars studenten hebben mogen begroeten, bevestigt dit beeld alleen maar. Volgens de Time Higher Education is Universiteit Leiden de beste universiteit van Nederland. Daarnaast gaf de QS University Ranking aan de rechtenfaculteit als beste rechtenfaculteit van Nederland te beoordelen. Dit zijn natuurlijk prachtige resultaten waar wij als faculteit erg trots op zijn, maar dit betekent niet dat de medewerkers en de studenten hierdoor stil kunnen gaan zitten. Er zal altijd worden gekeken naar punten waarop de faculteit zich kan verbeteren en ontwikkelen.

Omdat de maanden oktober en november voornamelijk in het teken staan van de eerste tentamens, wil ik graag aandacht besteden aan de kwaliteit van het onderwijs. Van studenten wordt veel verwacht: zij moeten effectief studeren en de tentamens moeten met goed gevolg af worden gelegd. Studenten mogen hiervoor wat terug verwachten, zoals goede docenten, een Blackboardomgeving met de juiste informatievoorziening en studiemateriaal dat voldoet aan de daaraan gestelde eisen. Na elk tentamen krijgt de student de mogelijkheid om een vakevaluatie in te vullen. Doorgaans wordt hier weinig gebruik van gemaakt. Dit is jammer, omdat studenten bij uitstek de personen zijn die verbeterpunten binnen het onderwijs aan kunnen dragen. Vaak zullen deze verbeterpunten onder het genot van een biertje door studenten besproken worden, wat niet zal leiden tot veranderingen binnen het onderwijs. Graag zou ik daarom alle studenten erop willen attenderen dat je door het invullen van een vakevaluatie daadwerkelijk verschil kunt maken. De uitslagen van de evaluaties worden namelijk geanalyseerd en aan de hand daarvan wordt nagegaan welke verbeteringen er binnen het onderwijs mogelijk zijn. Daarnaast kan je natuurlijk langs de docent of vakcoördinator om de punten te bespreken die je binnen het onderwijs zou willen verbeteren.

Als dat niets oplevert, kun je je altijd nog tot mij wenden. Doe dit ook als je andere op- of aanmerkingen hebt. Of je nu kritiek hebt op een bepaald vak, op het onderwijs of op de organisatie: schroom niet om te mailen óf even langs te lopen!

Emma Merckx

Graag zou ik daarom alle studenten erop willen attenderen dat je door het invullen van een vakevaluatie daadwerkelijk verschil kunt maken.

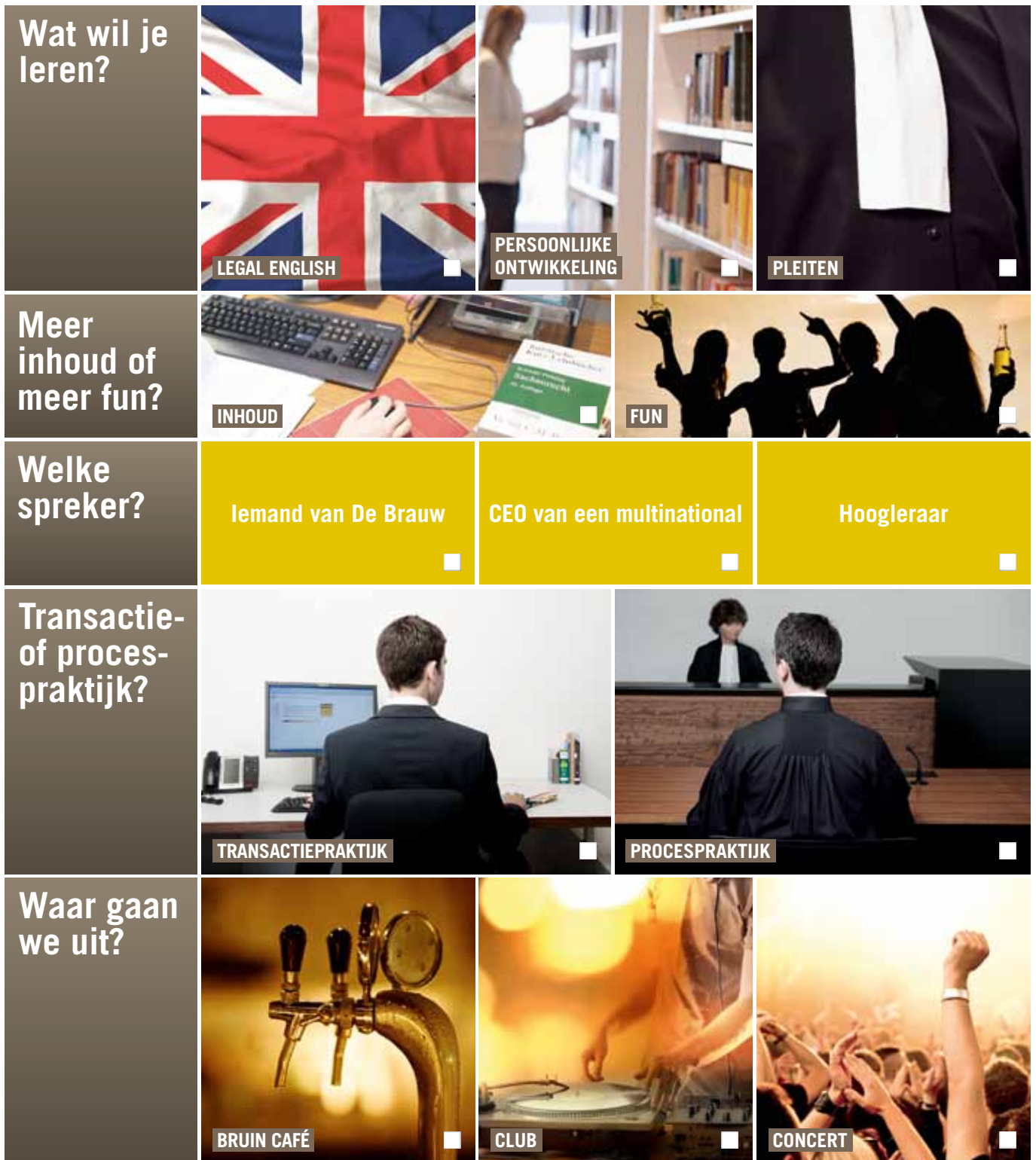
JP OFFSET

DÉ DRUKKER VAN ZAKELIJK NEDERLAND

mappen agenda's notitieblokken enveloppen
leaflets brochures stickers
visitekaartjes boeken magazines posters
folders mappen placemats
tijdschriften stickers kranten ringbanden
mappen agenda's notitieblokken enveloppen
agenda's tijdschriften
visitekaartjes boeken magazines posters
kranten boeken wijndozen
tijdschriften stickers kranten ringbanden
visitekaartjes magazines

JP.NL

Geograaf 38, 6921 EW Duiven | Postbus 175, 6920 AD Duiven
T 026 369 63 60 | F 026 369 63 61 | info@jp.nl

Brauw je eigen business course

Business courses zijn vaak hetzelfde. Daar komt nu een eind aan. Tenminste als het aan jou ligt. Vanaf nu kun je namelijk je eigen business course *brauwen*. Blijven we bijvoorbeeld in Nederland? Gaan we bowlen, zeilen of naar een museum? Wat wil je nou écht leren? En wat vind je belangrijker: inhoud of fun?

Aan de hand van alle inzendingen stellen wij het mooiste programma samen zodat jij je kunt aanmelden voor jouw ideale business course.

brauwjeeigenbusinesscourse.nl

DE BRAUW
BLACKSTONE
WESTBROEK